

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В
УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ
КРИЗИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала: студентка 2 курсу, групи 672-2
Денної форми навчання
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»
Бечка Крістіна В'ячеславівна _____

Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту
Сокровольська Наталія Ярославівна _____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Бечка К.В. Управління публічними фінансами в умовах подолання наслідків економічної кризи. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024. 74 с.

Розглянуто особливості управління публічними фінансами під час війни. Підкреслено, що в умовах воєнного стану процедури управління публічними фінансами суттєво відрізняються від звичних мирних. Наведено зміни в нормативно-правовій базі воєнного часу в Україні, спрямовані на ефективну адаптацію до нових умов розподілу та перерозподілу публічних фінансів.

Проведено аналіз ситуації з надходженнями та видатками державного бюджету після запровадження воєнного стану. Зроблено порівняння основних фінансових показників бюджетної сфери, зафіксованих у довоєнний період, з показниками воєнного часу.

Встановлено, що головним напрямком фінансового забезпечення в сфері публічних фінансів сьогодні є зовнішні запозичення. Проведено аналіз обсягів допомоги, яку міжнародні партнери надали Україні з початку війни. Обґрунтовано важливість підтримання позитивного боргового іміджу української держави на міжнародній арені, враховуючи необхідність та потенційну можливість залучення фінансових ресурсів з-за кордону в майбутньому.

Визначено основні напрями подальшого фінансування бюджетних видатків в умовах воєнного стану.

Ключові слова: публічні фінанси; воєнний стан; управління доходами та видатками; дефіцит; економічна криза.

ANNOTATION

Bechka K.V. Management of Public Finances in the Context of Overcoming the Consequences of Economic Crisis. – Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 «Finance, Banking, Insurance, and Securities Market». Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024. 74 p.

The features of public finance management during wartime have been examined. It is emphasized that in conditions of martial law, the procedures for managing public finances significantly differ from those in peacetime. Changes in the regulatory framework during wartime in Ukraine have been outlined, aimed at effectively adapting to the new conditions of distribution and redistribution of public finances.

An analysis of the situation regarding revenues and expenditures of the state budget after the introduction of martial law has been conducted. A comparison of the main financial indicators of the budget sector recorded during the pre-war period with those during wartime has been made.

It has been established that the primary direction of financial support in the field of public finances today is external borrowing. An analysis of the volumes of assistance provided to Ukraine by international partners since the beginning of the war has been conducted. The importance of maintaining a positive debt image of the Ukrainian state on the international stage has been justified, considering the necessity and potential for attracting financial resources from abroad in the future.

The main directions for further financing of budget expenditures under martial law have been identified.

Keywords: public finance, martial law, revenue and expenditure management, deficit, economic crisis

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ К.В. Бечка

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	8
1.1. Суть, значення та функції публічних фінансів	8
1.2. Теоретичні засади ефективного управління публічними фінансами в умовах економічної кризи.....	18
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УКРАЇНІ В МОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	28
2.1. Аналіз стану державного бюджету за 2019-2023 роки.....	28
2.2. Особливості управління публічними фінансами у військовий час	37
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. ДОМІНАНТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	46
3.1. Досвід України в адаптації публічних фінансів до умов воєнного стану... ..	46
3.2. Проблеми і виклики управління публічними фінансами в сучасних умовах.....	54
Висновки до розділу 3.....	60
Висновки.....	62
Список використаних джерел.....	67

ВСТУП

Фінансовий та соціальний еволюційний розвиток держави забезпечується публічними фінансами, від раціонального та ефективного їх використання залежить рівень загального добробуту як суспільства в цілому, так і його окремих громадян. Достатність бюджетних ресурсів є ключовою умовою для забезпечення стабільного та стійкого розвитку як країни, так і місцевих громад.

Європейські перспективи розвитку України, а також процеси реформування та економічної модернізації були зупинені через військову агресію Росії та триваючі бойові дії на території країни. Це суттєво позначилося на економічному стані та публічних фінансах української держави.

Виконання бюджетних показників у поточному році зазнало значних змін через необхідність переорієнтації бюджету для задоволення потреб військових і забезпечення пріоритетних соціальних виплат, що є основою для функціонування суспільства. Ці негативні тенденції поширюються швидкими темпами, створюючи серйозні виклики у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства і вимагаючи оперативного реагування від політиків, науковців та практиків.

У воєнний період управління державними фінансами значно відрізняється від їх використання в умовах стабільного й мирного суспільства. Управління публічними фінансами під час війни вимагає особливої уваги до раціонального та ефективного перерозподілу фінансових ресурсів для потреб оборони, а також для забезпечення належного рівня соціальних стандартів для населення. Тому дослідження специфіки управління публічними фінансами в умовах військового конфлікту є надзвичайно актуальним.

Проблеми, пов'язані з використанням і управлінням публічними фінансами, стали предметом досліджень багатьох вітчизняних учених, серед яких О. Білявська, А. Бережна, О. Григоращ, Н. Губерська, Л. Захаркіна, С. Клімова, Ю. Неміш, В. Орлов, Ш. Фатхі, О. Філонич, С. Фролов, В. Хомутенко,

А. Чорновол, Л. Чуприна, А. Шайнага, М. Швайка та інших. Аналогічні питання також розглядають закордонні науковці, такі як Фріц В., Кауфманн Д., Краай А., Масццруцці М. та інші.

Дослідники аналізують особливості формування, використання та перерозподілу публічних фінансів у мирний час, акцентуючи увагу на специфіці витрат фінансових ресурсів в умовах децентралізації та функціонування фінансової системи в демократичному суспільстві.

У контексті воєнного стану та бойових дій в Україні перед урядом виникають нові завдання щодо управління публічними фінансами, які істотно відрізняються від підходів, що використовувалися в довоєнний період. Ці нові виклики зумовлюють необхідність глибоких і всебічних наукових досліджень у сфері управління публічними фінансами в умовах війни.

Метою обраного наукового дослідження є аналіз специфіки управління публічними фінансами в умовах війни, зокрема з огляду на зміни в нормативно-правовій базі, що регулює економічну діяльність у воєнний період, а також в умовах глобальних економічних криз. У роботі досліджуються проблеми, що виникають у процесі розподілу та перерозподілу бюджетних ресурсів, і обґрунтовуються шляхи оптимального використання публічних фінансів для задоволення потреб оборони та забезпечення основних соціальних потреб населення.

Для досягнення поставленої мети можна визначити такі основні завдання: здійснити оцінку нормативно-правової бази, що регулює розподіл і перерозподіл державних коштів в умовах війни; провести аналіз бюджетних надходжень і видатків у період воєнного стану; обґрунтувати напрями подальшого використання бюджетних ресурсів для задоволення потреб суспільства.

Предметом цього дослідження є теоретичні та практичні аспекти управління публічними фінансами в умовах воєнного часу, а також їх адаптація до нових викликів, які виникають в умовах глобальних економічних криз. Об'єктом дослідження виступають публічні фінанси в період пандемії та війни, з акцентом на механізми їх функціонування, перерозподіл ресурсів, а також

стратегічні підходи до забезпечення соціальних потреб населення та підтримки економіки в умовах кризових ситуацій.

Дослідження охоплює аналіз нормативно-правових змін, що впливають на фінансову діяльність держави, а також оцінку ефективності заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності в умовах військових дій і глобальних економічних викликів.

Розгляд специфіки управління публічними фінансами в умовах воєнного часу здійснено з використанням методів аналізу та синтезу. Завдяки абстрактно-логічному методу проведено узагальнення отриманих даних та виокремлено основні напрямки подальшого фінансування бюджетних видатків у контексті воєнного стану. Для оцінки рівня надходжень до державного бюджету та видатків з нього в періоди війни та мирного часу застосовано економіко-статистичний метод, а також метод порівняння, що дозволило провести всебічний аналіз динаміки фінансових потоків та виявити ключові зміни у фінансуванні соціальних потреб населення.

Інформаційною основою для цього дослідження слугували нормативно-правові акти, ухвалені державними органами після запровадження воєнного стану в Україні, а також офіційні дані Міністерства фінансів і Державної казначейської служби України. Ці джерела дозволили провести порівняльний аналіз особливостей використання бюджетних коштів під час війни в порівнянні з довоєнним періодом.

Практична значущість дослідження полягає в наданні цінних рекомендацій та методичних підходів, які можуть бути корисними як для науковців, так і для фахівців у сфері управління публічними фінансами в умовах воєнного стану.

Для науковців це дослідження забезпечує нові теоретичні підходи до вивчення особливостей фінансування в кризових ситуаціях, а також формулює основи для подальших наукових досліджень у цій галузі. Результати можуть слугувати базою для розробки нових моделей і методик управління бюджетними ресурсами в умовах економічних криз, що дозволить глибше зрозуміти динаміку публічних фінансів у контексті військових дій та інших кризових явищ.

Для практиків, зокрема, представників державних органів влади та управлінських структур, результати дослідження можуть стати практичним інструментом для ефективного розподілу бюджетних коштів, адаптації фінансової політики до нових викликів та забезпечення соціальних потреб населення. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню стійкості економіки та соціальної захищеності громадян у складних умовах.

Робота складається із трьох розділів та 6 підрозділів у яких викладено основи дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1.1. Суть, значення та функції публічних фінансів

У сучасних умовах фінансово-економічних систем більшості країн світу публічні фінанси відіграють ключову роль. В Україні частка публічних фінансів перевищує 40% валового внутрішнього продукту. Публічні фінанси відіграють ключову роль у забезпеченні основних функцій держави, включаючи охорону територіальної цілісності, підтримання правопорядку, охорону здоров'я, фінансування освіти, пенсійне забезпечення, соціальний захист, розвиток інфраструктури та екологічну охорону. Формування ефективної системи публічних фінансів є одним із найважливіших завдань на сучасному етапі розвитку української економіки. Це передбачає розробку комплексної концепції, що охоплює становлення, розвиток і вдосконалення системи публічних фінансів в Україні.

Багатогранність та міждисциплінарний характер поняття "публічні фінанси" сприяли формуванню основних теоретичних засад цієї сфери як серед економістів, так і юристів. Попри значний внесок як вітчизняних, так і зарубіжних науковців у теорію публічних фінансів, проблема чіткого визначення сутності цього явища та його структури залишається відкритою.

Дослідження складових елементів системи публічних фінансів дозволить теоретично обґрунтувати їх зміст та практичне наповнення основних напрямів удосконалення, а також розробити рекомендації щодо підвищення ефективності управління публічними фінансами, що робить цю тему надзвичайно актуальною.

Проблематика публічних фінансів почала активно розроблятися у вітчизняній економічній науці лише в останні десятиліття. В українських наукових публікаціях поняття «публічні фінанси» тривалий час ототожнювалося з терміном «державні фінанси». Це можна пояснити тим, що більшість елементів системи державних фінансів в Україні були сформовані в умовах командно-

адміністративної економіки, коли державний та місцеві бюджети не виконували активних функцій, а лише відображали плани соціально-економічного розвитку держави в грошовій формі.

У наукових працях таких дослідників, як А.А. Нечай, Г.В. Тропіна, І.О. Луніна, Л.К. Воронова, М.І. Карліна, О.О. Молдован, П.І. Юхименко, С.В. Бойко, С.А. Дяченко, С.О. Корецька, Т.Ф. Куценко, В.М. Опарін, В.М. Федосов, М.Л. Швайко та О.В. Длугопольський, були сформульовані основні постулати теорії публічних фінансів. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що серед учених-економістів досі не існує єдності у визначенні сутності та складових елементів системи публічних фінансів.

Л. К. Воронова підкреслює, що «публічні фінанси – це фінансові фонди, які утворюються на основі фінансових відносин і є необхідними для функціонування публічних органів та виконання ними своїх обов'язків» [48, 33].

Дослідник Орлюк О. вважає, що: «Необхідність у публічних фінансах, як державних, так і місцевих, викликана тим, що незалежно від типу економічних відносин основною метою держави є забезпечення фінансовими ресурсами тих потреб, які не можуть бути задоволені через ринковий механізм, тобто через попит і пропозицію, а також з особистих причин, об'єктивно зумовлених для кожного громадянина» [48, 10].

Науковець Швайко М.Л. вказує, що: « в найзагальніших рисах сучасна система публічних фінансів в Україні охоплює такі складові, як публічні фінанси держави, публічні фінанси місцевого самоврядування, а також публічні фінанси соціального призначення» [68, 10].

С.О. Корецька доводить, що: «Державні фінанси в сукупності з місцевими (муніципальними) та іншими публічними фондами формують систему публічних фінансів» [30, 10].

Економіст М.І. Карлін зазначає, що: «Публічні (суспільні) фінанси України охоплюють державні та місцеві фінанси, оскільки вони спільно використовуються громадянами на місцевому та державному рівнях» [28, 10].

Отже, аналіз наведених джерел дозволяє зробити висновок, що до нещодавнього часу більшість українських дослідників розглядали систему публічних фінансів як таку, що складається з державних та муніципальних фінансів, а також інших публічних ресурсів. У цьому контексті публічні фінанси сприймалися як підкатегорія фінансів, які функціонують в рамках держави, охоплюючи як фінанси центрального уряду, так і фінанси органів місцевого самоврядування.

Це питання потребує додаткового уточнення, адже в деякому сенсі суперечить положенням Закону України «Про відкритість використання публічних коштів», який пропонує більш широке тлумачення складу публічних фінансів. Згідно з цим законом, до публічних фінансів також відносяться кошти суб'єктів господарювання державної та комунальної власності, отримані в результаті їхньої господарської діяльності, а також ресурси державних банків.

У вітчизняній економічній літературі традиційно використовують термін «державні фінанси» при аналізі фінансів держави, її доходів і витрат. Натомість термін «публічні фінанси» розглядається фахівцями як «відносно нова категорія української науки, активне використання якої розпочалося з упровадженням реформи публічного управління» [27].

Як зазначалося раніше, в українській фінансово-економічній літературі найчастіше зустрічається об'єктне (поелементне) визначення публічних або державних фінансів як сукупності центрального бюджету, місцевих бюджетів та державних позабюджетних фондів. Таке розуміння публічних фінансів підтримують не лише згадані раніше автори, а й І.О. Луніна та Т.Г. Бондарук, які підкреслюють, що в Україні, у сучасних умовах, основними складовими частинами публічних фінансів є державний бюджет, місцеві бюджети та бюджети фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування [36, 10].

На думку І.О. Луніна та Т.Г. Бондарук, публічні фінанси розглядаються як сукупність економічних відносин, які стосуються формування доходів і витрат, що спрямовані на виконання функцій органів загального державного управління

на центральному, регіональному та місцевому рівнях. Однак, на нашу думку, таке визначення не охоплює всі відносини, що виникають у суспільстві щодо задоволення інших визнаних державою публічних інтересів і потреб.

Отже, ключовим критерієм для визначення терміна «публічні фінанси», на думку цих авторів, є фінансова підтримка діяльності органів влади різних рівнів у виконанні функцій держави в найширшому розумінні. Це охоплює функції, які розподіляються між окремими складовими системи державного управління. І.О. Луніна та Т.Г. Бондарук підкреслюють, що потрібно чітко розмежовувати діяльність і фінансування органів державного управління від фінансових ресурсів та функцій підприємств, що належать державі чи комуні. Вони обґрунтовують це тим, що «суб'єкти господарювання державної або комунальної власності не виконують функції публічної влади, діють відповідно до норм приватного права, а їхня діяльність відбувається в ринкових умовах» [5].

Однак при такому підході можуть бути проігноровані важливі економічні функції держави. Серед них варто відзначити функцію забезпечення суспільними благами, які не викликають інтересу з боку приватних і колективних суб'єктів. Відсутність цих благ у суспільстві ускладнює його нормальне функціонування, а їх виробництво покладається на спеціально створені організації з автономними бюджетами. Чи не є діяльність таких установ, як Національний банк України, Державне агентство резерву України, НАК «Нафтогаз», ДП «Національна енергетична компанія «Укренерго», АТ «Укрзалізниця» та інших державних структур направленою на виконання функцій державного управління або задоволення суспільних потреб? Чи не покладається на них завдання забезпечення товарів і послуг на основі, що не підлягає ринковій конкуренції, для колективного чи індивідуального споживання?

Більш переконливий підхід висловлює А.А. Нечай, яка формулює своє визначення публічних фінансів, спираючись на ознаки публічності в соціальних відносинах та правових аспектах, а також на загальне тлумачення терміна «фінанси». У своїй науковій праці Нечай пропонує визначати публічні відносини

за такими критеріями:

1. Взаємозв'язки, що виникають стосовно об'єктів, які перебувають у власності держави або муніципалітетів, а також у спільній власності громадських об'єднань або юридичних осіб, створених відповідно до чинного законодавства для реалізації соціальних програм на загальнодержавному рівні.
2. Взаємозв'язки, що мають на меті задоволення публічних інтересів, які визнаються державою або місцевими органами влади.
3. Взаємозв'язки, що виникають для задоволення потреб держави, її адміністративно-територіальних одиниць або суспільства в цілому, а також регулюють адаптацію матеріальних ресурсів для спільного використання членами суспільства або конкретної соціальної групи.
4. Взаємозв'язки, які регулюються через встановлення норм, що мають владний характер з боку держави або місцевих органів влади.

Важливо підкреслити, що підхід А.А. Нечай забезпечує більш адекватне відображення складності та багатогранності публічних фінансів, враховуючи їх взаємозв'язок з різними секторами економіки та роль, яку вони виконують у задоволенні суспільних потреб. Це сприяє не лише удосконаленню теоретичних основ, але й формуванню практичних рекомендацій для підвищення ефективності управління публічними фінансами, особливо в умовах воєнного стану, коли суспільні інтереси та потреби набувають особливого значення.

Ми повністю погоджуємося з позицією Т.Ф. Куценко, яка передбачає більш широке тлумачення публічних фінансів. Відповідно до її концепції, публічні фінанси охоплюють не лише бюджетну систему та фінанси спеціалізованих (цільових) позабюджетних фондів, але також фінанси підприємств державної та комунальної власності, а також фінанси в рамках державного-приватного партнерства. Окрім того, це включає діяльність фінансових корпорацій, які контролюються державними та місцевими органами влади на внутрішніх і міжнародних ринках. С.А. Дяченко також поділяє цю точку зору, вважаючи, що вивчення публічних фінансів як суміші державних і місцевих фінансів, в поєднанні з формами власності державного та комунального

типу, відповідає актуальним світовим тенденціям і досягненням міжнародної фінансової науки.

Цей розширений підхід до визначення сутності та елементів публічних фінансів можна підтвердити методологією, рекомендованою Міжнародним валютним фондом (МВФ) для складання статистики фінансів публічних установ. Ця методика дозволяє доповнити вузьке тлумачення публічних фінансів (центральної та місцевої бюджети, державні позабюджетні фонди) фінансами, що відносяться до публічних установ.

Згідно з рекомендаціями, викладеними в посібнику МВФ 2001 року, для аналізу фінансів публічних установ, підприємств та організацій доцільно об'єднувати їх у різні групи чи підсектори публічного сектора. Зазвичай виділяють чотири основні категорії публічних установ, підприємств і організацій: «Нефінансові публічні корпорації — всі нефінансові організації, підприємства або установи, які є резидентами та контролюються державним чи місцевим управлінням.

1. Фінансові публічні корпорації (крім грошово-кредитних) — всі фінансові організації, підприємства або установи, які є резидентами та контролюються державним або місцевим управлінням, за винятком центрального банку та інших державних депозитних установ.

2. Грошово-кредитні публічні корпорації (крім центрального банку) — всі депозитні організації-резиденти, за винятком центрального банку, які підлягають контролю з боку державного та місцевого управління.

3. Центральний банк країни.

Цей розширений підхід до публічних фінансів відображає сучасні реалії, зокрема в умовах України, де роль публічних фінансів у забезпеченні соціальних потреб та реалізації державної політики є надзвичайно важливою. Залучення фінансів з усіх можливих джерел та форм власності дозволяє більш ефективно виконувати функції держави та забезпечувати суспільні інтереси.

Розширене розуміння структури публічних фінансів закріплене в Законі України «Про відкритість використання публічних коштів», який включає такі

елементи: ресурси державного бюджету та місцевих бюджетів; кредитні кошти, надані під державні та місцеві гарантії; фінансові ресурси Національного банку та інших державних банків; кошти цільових фондів, Пенсійного фонду та фондів загальнообов'язкового соціального страхування; фінансові ресурси підприємств державної та комунальної власності, отримані внаслідок їхньої господарської діяльності.

На основі цих підходів до характеристики сутності та структури публічних фінансів можна сформулювати таке визначення: публічні фінанси є суспільними відносинами, які пов'язані з фінансовим забезпеченням усіх видів суспільних потреб та інтересів. Це реалізується через бюджетну систему, позабюджетні цільові фонди, фінанси підприємств державної та комунальної форм власності, а також фінансових і нефінансових публічних корпорацій та підприємств у рамках державно-приватного партнерства.

Публічні фінанси охоплюють широкий спектр відносин, однією зі сторін яких є фонди публічних фінансових . Їх формування відбувається за рахунок бюджетних коштів або інших публічних джерел (збори, платежі, відрахування), а основним напрямом використання є задоволення потреб суспільства.

Запропонований підхід до визначення складу публічних фінансів допомагає уточнити механізм управління ними, зокрема шляхом акцентування уваги на діяльності державних підприємств. В Україні на сьогодні налічується близько трьох тисяч державних підприємств, з яких більшість є збитковими. Найбільш прибутковою державною компанією є НАК «Нафтогаз».

Цей підхід підкреслює важливість інституційного управління та ефективності використання ресурсів у державному секторі, а це дозволить ефективніше задоволення суспільних потреб і підвищення прозорості фінансових відносин.

Функції публічних фінансів відображають їхню різноманітність та суттєву роль у забезпеченні ефективного функціонування держави, суспільства та економіки в цілому.

Ці функції формують основні механізми, за допомогою яких держава виконує свої обов'язки перед громадянами та суспільством, сприяючи їхньому добробуту. Значення та сутність публічних фінансів розкривається в функціях, які вони виконують, саме в них відображається основне призначення та властивості публічних фінансів у діяльності держави (рис. 1.1).

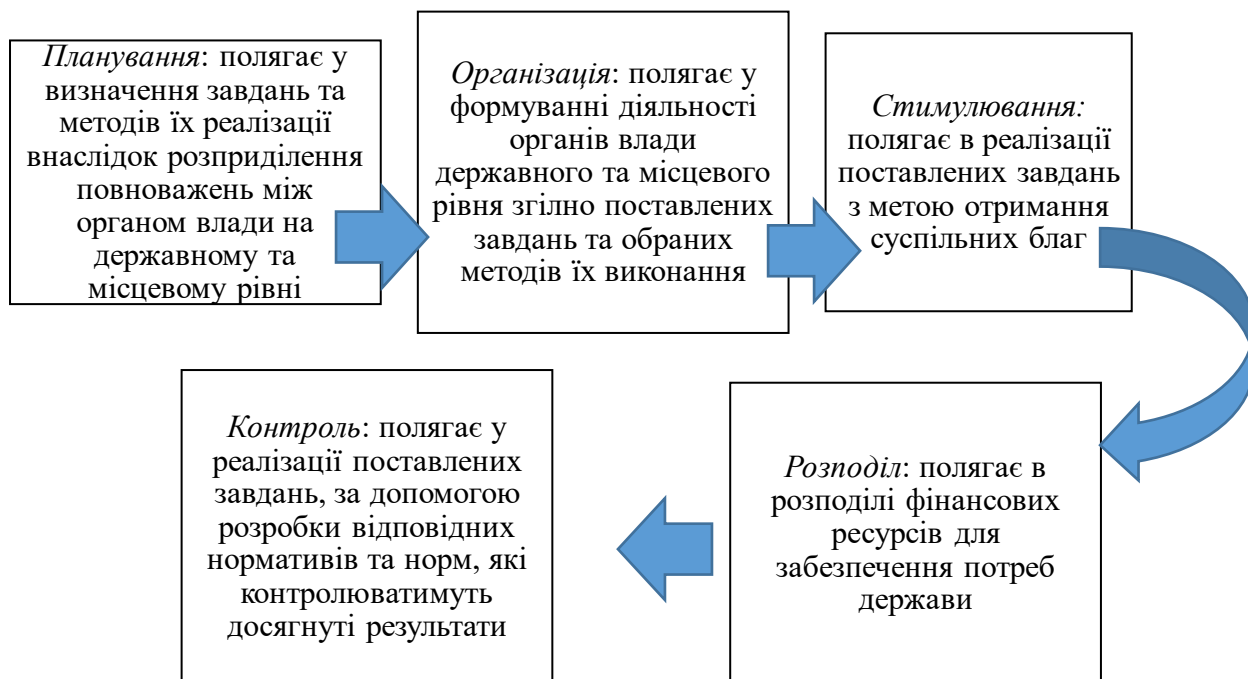

Рис.1.1. Функції системи публічних фінансів

У практичному функціонуванні системи публічних фінансів також реалізуються додаткові функції, такі як перерозподіл, регулювання, а також специфічні функції, що відповідають за виконання завдань у різних сферах і галузях, зокрема економічній, оборонній, соціальній та екологічній.

Публічні фінанси є суттєвою частиною фінансової системи України, оскільки вони контролюють більше ніж половину всіх фінансових ресурсів і охоплюють різні фінансові інституції, що виконують функції держави. Різноманітність функцій публічних фінансів обумовлює їхню складну структуру.

Сучасна система публічних фінансів в Україні має свої елементи та особливості, які формуються в процесі створення, розподілу (перерозподілу), управління та використання як публічних, так і приватних фондів державних коштів. (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Сучасна система публічних фінансів

Сфера	Визначення
Публічні фінанси держави	Охоплюють соціальні відносини, які виникають під час формування, управління, розподілу (перерозподілу) та витрачання публічних фондів державних ресурсів.
Публічні фінанси місцевого самоврядування	Охоплюють суспільні відносини, пов'язані з утворенням, управлінням, розподілом (перерозподілом) та використанням публічних фондів коштів усіх видів, що належать місцевому самоврядуванню
Публічні фінанси суспільного (соціального) призначення	Включають соціальні відносини, що виникають під час формування, управління, розподілу (перерозподілу) та витрачання публічних фондів, які забезпечують визнані державою або органами місцевого самоврядування суспільні (соціальні) інтереси, не належачи при цьому до державної чи комунальної власності.

Дана система включає наступні публічні фонди: «Публічні фонди коштів держави, до яких належать: Державний бюджет України; Державні позабюджетні фонди (такі як Пенсійний фонд України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб та інші); Спеціальні фонди грошових коштів, що є державною власністю; Фонди коштів державних підприємств, установ та організацій; Публічні фонди коштів місцевого самоврядування, до яких входять: Бюджети місцевого самоврядування; Позабюджетні фонди органів місцевого самоврядування; Фонди коштів комунальних (муніципальних) підприємств, установ та організацій; Публічні фонди коштів, що забезпечують задоволення суспільних інтересів, визнаних державою або органами місцевого самоврядування, але які не є державною чи комунальною власністю. Серед них: Публічні солідарні фонди коштів обов'язкового соціального страхування; Публічні накопичувальні фонди коштів обов'язкового соціального страхування (недержавні пенсійні фонди)». [13]

Ключовою та провідною ланкою публічних фінансів є бюджет держави, який є головним економічним інструментом держави. Його ефективне виконання забезпечує економічну стабільність та розвиток держави в цілому.

Термін "публічні фінанси" відносно недавно з'явився в українській фінансовій науці та почав використовуватися для аналізу фінансових систем

закордонних держав, зокрема у працях таких дослідників, як Т. О. Кізима, Н. Я. Кравчук та В. П. Горин. Він також знайшов застосування у дослідженнях економіки державного сектора, зокрема у роботах О. В. Длугопольського та інших вчених.

Щодо сутності публічних фінансів, слід зазначити, що в українській практиці та в роботах деяких вчених це поняття часто ототожнюється з державними фінансами в широкому розумінні, включаючи також місцеві фінанси, що відповідало реаліям України протягом тривалого часу. Однак деякі дослідники почали використовувати термін "публічні фінанси" в більш вузькому сенсі, визначаючи його як систему, що охоплює доходи та видатки центральних і місцевих органів влади, а також їхні структурні взаємозв'язки, що формуються в умовах представницької демократії.

Західна фінансова наука, що відображена в підручниках з публічних фінансів, виділяє кілька компонентів у структурі публічних фінансів, які варіюються в залежності від особливостей економічної системи кожної країни. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки визначають такі рівні: 1) фінанси федерального уряду (federal government finance), 2) фінанси урядів штатів (state government finance) та 3) фінанси місцевих органів влади (local government finance). У європейських країнах публічні фінанси зазвичай аналізуються на двох рівнях: 1) на загальнонаціональному, або центральному, рівні (central finance), і 2) на субнаціональному рівні, який включає фінанси місцевого самоврядування (local finance). Фінанси місцевого самоврядування охоплюють бюджети територіальних громад та їх об'єднань, а також, у більш широкому контексті, фінанси регіонів (областей, воєводств, земель, країв тощо). В більшості країн місцеві фінанси представляють собою сукупність бюджетів усіх суб'єктів місцевого самоврядування.

У рамках реформ децентралізації влади та бюджетної децентралізації в Україні поділ публічних фінансів на два рівні є найбільш актуальним і відповідає сучасній практиці: 1) центральні (урядові) фінанси та 2) муніципальні фінанси (фінанси місцевого самоврядування). Цей підхід також підкреслює значення

публічного сектора економіки, фінанси якого слугують інструментом для задоволення соціальних потреб громадян.

1.2. Теоретичні засади ефективного управління публічними фінансами в умовах економічної кризи

Соціально-економічний розвиток держави, рівень добробуту громадян та темпи реформування і модернізації економіки прямо залежать від ефективності управлінських механізмів публічними фінансами, до основних складових яких належать державний бюджет і бюджети місцевого самоврядування.

В умовах широкомасштабної військової агресії з боку Росії проти України істотно зменшилися можливості для збору надходжень до бюджетів, тоді як витрати різко зросли.

Це спричинило серйозні дисбаланси в публічних фінансах та викликало зростання дефіциту державного бюджету, який в даний час компенсується переважно за рахунок зовнішніх джерел фінансування. Зростаюча проблема з державним боргом та пошук шляхів для зменшення боргового тиску на бюджет України роблять цю ситуацію вкрай актуальною.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну та війна, що виникла внаслідок цього, суттєво погіршили перспективи розвитку, реформування та економічної модернізації в Європі. Це також негативно відобразилось на управлінні публічними фінансами та контролі за їх використанням.

У зв'язку з необхідністю провести реструктуризацію бюджету для фінансування збройних сил і забезпечення першочергових соціальних виплат, критично важливих для населення, було реалізовано суттєві реформи у виконанні бюджетних показників. Створення ефективної системи публічних фінансів є одним з найважливіших завдань у процесі майбутнього відновлення України, оскільки саме публічні фінанси забезпечують соціально-економічний прогрес держави. Економічна ефективність їх використання прямо впливає на добробут громадян та загальний стан країни. Наявність достатніх бюджетних

ресурсів є ключовою умовою для стабільного і стійкого розвитку як держави, так і суспільства.

Процес формування та еволюції системи публічних фінансів активно почав реалізовуватися у другій половині XX століття, коли в цій сфері відбулися значні зміни, внаслідок чого публічні фінанси стали загальносуспільним надбанням. У практичному вимірі цей процес знайшов відображення в тому, що основні принципи функціонування публічних фінансів стали регламентуватися нормами Конституції.

Публічні фінанси, як частина фінансової системи: « є фінансовими ресурсами, які формують потенціал соціально-економічної системи. Це зумовлено тим, що функціонування фінансової системи країни нерозривно пов'язане з динамікою розвитку та сучасним станом економіки. Відповідно, значення державних фінансів істотно зростає як у контексті мобілізації фінансових ресурсів, так і в аспекті їх раціонального та ефективного використання». [5]

Державні фінанси відіграють вирішальну роль у функціонуванні країни, оскільки їхня здатність забезпечувати соціально-економічний розвиток та впроваджувати інноваційні підходи до управління грошовими потоками сприяє використанню ринкових механізмів. Сьогодні публічні фінанси не лише заповнюють державну скарбницю, але й визначають ключові напрямки їхнього розподілу, спираючись на фактичний обсяг фінансових ресурсів. Процеси накопичення, формування та розподілу допомагають узгоджувати грошові потоки, що є важливим для майбутнього розвитку держави.

Згідно з думкою політиків, практиків фінансової сфери та багатьох науковців, саме збалансована система державних фінансів і ефективне управління бюджетними ресурсами створюють сприятливе макроекономічне середовище, яке стимулює підприємницьку активність, залучення інвестицій та забезпечення належного соціального захисту для населення. Водночас дослідження свідчать, що дисбаланси та проблеми у системі державних фінансів, особливо коли вони досягають критичного рівня, можуть становити економічну

загрозу національного масштабу.

Публічні фінанси, будучи складовою фінансової системи, відображають фінансові взаємозв'язки, відтворюють механізми розподілу та перерозподілу ресурсів, а також регулюють рух грошової маси. Вони виконують важливу функцію у фінансовій системі держави, оскільки саме через публічні фінанси забезпечується фінансування заходів, спрямованих на економічний та соціальний розвиток.

Для ефективної роботи над розвитком фінансів публічного сектору, а також для визначення їхніх проблем і перспектив, спершу необхідно з'ясувати теоретичні аспекти поняття "публічні фінанси". Багато українських та іноземних науковців мають значні напрацювання в цій сфері, тому розглянемо визначення цього терміна деякими з них.

Термін "публічний" зазвичай пов'язується з відкритістю та доступністю різних процесів і явищ. Наприклад, українська дослідниця Н. Пришва визначає публічні фінанси: « як "сукупність суспільних економічних відносин, які спрямовані на формування, розподіл і використання публічних фондів, необхідних для стабільного функціонування держави в цілому та її територіальних одиниць, а також для задоволення публічного інтересу» [51]. Авторка –науковиця, акцентує увагу на основних характеристиках публічних фінансів, підкреслюючи їхню підпорядкованість загальному суспільному інтересу, що передбачає визнання пріоритетності публічних витрат над доходами та обов'язкову участь усіх членів суспільства у цих фінансових відносинах.

Дослідниця С. Корецька вказує на те, що: «державні фінанси в поєднанні з місцевими (муніципальними) та іншими публічними фондами формують публічні фінанси» [30]. Українська вчена, зазначає, що: « незважаючи на певну автономність державних і місцевих фінансів, публічні фінанси є єдиною категорією, що підтверджується унітарним устроєм держави, єдністю грошової системи, а також економічної, фінансової та митної політики, та єдністю управлінської та регуляторної системи фінансово-кредитної сфери». [30]

Економісти-науковці В. Опарін, В. Федосов і П. Юхименко пропонують розглядати публічні фінанси у широкому сенсі, трактуючи їх як: «фінансову діяльність усіх видів публічних об'єднань — держави, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, а також міжнародних організацій і фінансових інститутів на глобальному рівні» [46]. Водночас вони підкреслюють вузьке трактування публічних фінансів, яке охоплює: «державні та місцеві фінанси, в організації яких, незважаючи на їхню взаємопов'язаність, переважають принципи автономії та незалежності» [46].

Науковиця Т. Ф. Куценко досліджує публічні фінанси в контексті українських реформ децентралізації влади та бюджетної децентралізації, класифікуючи їх на дві основні категорії: центральні (урядові) фінанси та муніципальні (місцеві) фінанси. Автор зазначає існування інших елементів, зокрема фінансових відносин, що виникають у результаті співпраці між суб'єктами державного та приватного секторів, а також відносин, що формуються внаслідок самостійного фінансування окремих територіальних утворень, таких як невеликі громади, які отримали автономію завдяки запровадженню бюджетної децентралізації. Проте ці елементи все ще перебувають на початкових етапах розвитку, і тому автор вважає, що їх не слід відокремлювати.

Деякі дослідники систематизують публічні фінанси, розділяючи їх на різні категорії, такі як публічно-приватні фінанси, фінанси неприбуткового сектору та міжнародні фінанси. Інші фокусуються на соціальному аспекті публічних фінансів, охоплюючи фінанси, що стосуються державного та місцевого рівнів. Треті вчені розглядають публічні фінанси як систему фінансових відносин, пов'язаних з економічною діяльністю національного уряду та місцевих органів влади.

Отже, публічні фінанси можна визначити як систему фінансових відносин, що виникають у процесі збору, розподілу та витрачання коштів, які належать державі або іншим публічним установам. Ці фінансові ресурси можуть надходити з різних джерел, включаючи податки, збори, платежі за користування

державним майном та інші джерела. Вони використовуються для фінансування державних органів, розвитку інфраструктури, соціальних програм, культури, оборони, науки та багатьох інших сфер.

У сучасних умовах в Україні основними складовими публічних фінансів є державний бюджет, місцеві бюджети та бюджети фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Публічні фінанси займають центральне місце в управлінні економікою, оскільки вони є важливим інструментом, який впливає на темпи та пропорції соціального розвитку. Рівень розвитку системи публічних фінансів виступає як умовою, так і результатом соціально-економічного прогресу.

Сучасні публічні фінанси характеризуються формуванням і функціонуванням розгалуженого суспільного сектору, що має на меті забезпечення їх відкритості та підзвітності перед суспільством, а також врахування суспільних потреб. Тому питання публічних фінансів виходить за межі суто структурних аспектів, таких як розгляд їх як сукупності державних і місцевих фінансів. Воно також відображає специфічні зміни у фінансовій сфері держави та місцевого самоврядування, які виникають у процесі еволюції суспільного сектору з метою забезпечення якості та доступності суспільних благ.

Є переконливі аргументи на користь того, що концепція публічних фінансів повинна включати не лише фінанси держави та місцевих органів влади, а також фінансову діяльність громадських організацій і об'єднань. Ця діяльність має свої особливості в організації та змісті. Наприклад, фінанси держави і місцевого самоврядування, що належать до загальної сфери управління, ґрунтуються на примусовому перерозподілі доходів від фізичних і юридичних осіб на користь держави через систему податків і обов'язкових платежів, які регламентуються законодавством. У випадку громадських організацій членські внески, що визначаються їх статутами, виконують подібну роль.

Різниця між фінансами держави і місцевого самоврядування, які відповідають загальносуспільним потребам, та фінансами громадських організацій і об'єднань, які задовольняють колективні інтереси конкретних груп,

зазвичай стосується форми і обсягу, а не сутності та призначення. Важливо зазначити, що фінансова діяльність громадських організацій має більше спільного з публічними фінансами, ніж з фінансами комерційних підприємств.

Ефективність фінансової системи забезпечується шляхом використання спеціальних фінансових методів, інструментів та механізмів, таких як бюджетні, податкові, грошово-кредитні та інші засоби.

Таким чином, публічні фінанси є складовою частиною розподільних грошових відносин, які пов'язані із створенням грошових фондів, що забезпечують фінансову систему як держави, так і місцевого самоврядування. Іншими словами, публічні фінанси представляють собою систему фінансових відносин, організованих державними і муніципальними структурами, в процесі яких формуються фонди грошових коштів і здійснюється їх розподіл для фінансування завдань і функцій публічної влади. Ефективне управління публічними фінансами є критично важливим фактором для економічного розвитку країни. Це проявляється в забезпеченні стабільного фінансового стану держави, раціональному використанні бюджетних ресурсів та гарантуванні соціальної справедливості. Відповідальність за управління публічними фінансами лягає на державні органи та їх представників.

У контексті управління публічними фінансами основним об'єктом є державні фінансові ресурси, які визначаються як сукупність усіх фондів грошових коштів суб'єктів фінансових відносин і відображають суть державних фінансів. Теоретично управління передбачає цілеспрямований вплив суб'єктів управління, таких як органи державного управління, на об'єкт управління — державні фінансові ресурси, з метою стабілізації та розвитку цього об'єкта для досягнення стратегічних цілей.

Згідно з даними Всесвітнього банку, ефективне управління публічними фінансами дозволяє забезпечити більш раціональне використання ресурсів, що, в свою чергу, сприяє стабільності фінансової системи та економічному розвитку країни. Неврахування управлінських аспектів у публічних фінансах може призвести до неефективного використання бюджетних коштів, зниження довіри

населення до державних інституцій і загрози фінансовій стабільності держави.

Моніторинг стійкості публічних фінансів передбачає виявлення специфічних показників, що характеризують цю стійкість, а також подальший аналіз, оцінку та порівняння отриманих результатів для визначення позитивних і негативних факторів, які потребують змін у окремих елементах та системі в цілому. Основною метою цього моніторингу є запобігання кризовим явищам. Збереження стійкості публічних фінансів України в умовах сучасних викликів та військових загроз, а також запуск основних процесів відновлення економіки після перемоги, значною мірою залежить від Збройних сил України. Вони героїчно зупинили наступ противника, звільнили частину окупованих територій і продовжують боротьбу з агресором, наближаючи перемогу і забезпечуючи захист від повітряних атак. Це створює підстави для стабільних очікувань у суспільстві щодо безпеки та майбутніх європейських перспектив України.

Втрати, викликані війною, суттєво вплинули на публічні фінанси, як у науковій, так і в практичній площині. Повномасштабне вторгнення Росії стало шоком для суспільства, фінансової системи і економіки загалом.

Станом на 1 вересня 2023 року загальна сума документально підтверджених втрат інфраструктури України через агресію Росії досягла 151,2 мільярда доларів (з урахуванням вартості заміщення). Війна продовжує спричиняти руйнування житлових будинків, навчальних закладів та інших елементів інфраструктури, що призводить до зростання загальних збитків. Порівняно з червнем 2023 року, сума прямих втрат зросла ще на понад 700 мільйонів доларів — з 150,5 мільярда до 151,2 мільярда доларів.

На початок осені 2023 року найбільша частка в загальному обсязі прямих втрат припадає на житловий фонд, який зазнав збитків на 55,9 мільярда доларів. Внаслідок бойових дій було зруйновано або пошкоджено 167,2 тисячі житлових об'єктів, серед яких 147,8 тисячі — приватні будинки, 19,1 тисячі — багатоквартирні, а також 350 гуртожитків. Найбільше постраждали Донецька, Київська, Луганська, Харківська, Миколаївська, Чернігівська, Херсонська та Запорізька області.

Далі за сумою збитків йдуть інфраструктура і промисловість з втратами відповідно 36,6 мільярда доларів та 11,4 мільярда доларів. Під час бойових дій було пошкоджено 18 аеропортів і цивільних аеродромів, щонайменше 344 мости та мостові переходи, а також понад 25 тисяч кілометрів автомобільних доріг різного рівня. Втрати в промисловості торкнулися не менш ніж 426 великих і середніх приватних підприємств та державних компаній, які були пошкоджені або знищені через війну.

Освітня сфера також постраждала істотно. За оцінками експертів проєкту KSE Institute "Росія заплатить", станом на початок вересня 2023 року, збитки в цій галузі досягли 10,1 мільярда доларів, що на понад 400 мільйонів більше в порівнянні з червнем 2023 року. Загальна кількість пошкоджених і зруйнованих освітніх установ перевищує 3,5 тисячі, серед яких більше 1,7 тисячі закладів середньої освіти, понад тисячу — дошкільної, а також 586 — вищої освіти. Найбільша кількість зруйнованих і пошкоджених освітніх установ зафіксована у Донецькій, Харківській, Херсонській, Миколаївській, Запорізькій та Київській областях.

Крім того, зростають збитки у сфері охорони здоров'я, які на 1 вересня 2023 року оцінюються у 2,9 мільярда доларів. Внаслідок війни було зруйновано або пошкоджено 1223 медичних заклади, з них 384 лікарні та 352 амбулаторії.

Економічні кризи в Україні 2014, 2015 і 2022 років підкреслюють вразливість країни перед зовнішніми та внутрішніми чинниками. Падіння валового внутрішнього продукту (ВВП) на 6,6% у 2014 році, 9,8% у 2015 році та більш ніж на третину у 2022 році стали знаковими моментами в історії, відображаючи глибину економічних труднощів. Найзначніше падіння відбулося на фоні військової агресії, яка призвела до руйнування інфраструктури, втрати активів та загального соціально-економічного колапсу.

Забезпечення прогнозованості та стабільності публічних фінансів є критично важливим для відновлення економіки та підтримки соціального розвитку. Високий рівень фінансового забезпечення держави здатен сприяти довгостроковій стійкості публічних фінансів. Проте дестабілізуючі фактори, такі

як глобальна економічна нестабільність та системні ризики, можуть загрожувати цій стабільності.

Актуальність вибору показників для оцінювання стійкості публічних фінансів стає ще більш важливою в умовах постійних криз. Економісти повинні знайти ефективні індикатори, які відображатимуть реальний стан фінансового сектору, враховуючи специфіку і виклики, з якими стикається Україна. Це дозволить не лише оцінити поточну ситуацію, але й розробити стратегії для стабілізації та подальшого розвитку.

Висновки до розділу 1

Ефективна система публічних фінансів є ключовою умовою для інтеграції України з європейськими країнами. Вона має відповідати вимогам і стандартам, які встановлені в рамках Європейського Союзу, що, в свою чергу, сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату та фінансової стабільності.

Успішна реалізація інформаційних технологій в управлінні публічними фінансами дозволить оптимізувати процеси формування і використання державних фінансових ресурсів. Це включає: автоматизацію процесів; прозорість і підзвітність; фінансова безпека; покращення аналізу даних: Використання аналітичних інструментів для оцінки ефективності витрат та прогнозування фінансових показників допоможе державі ухвалювати більш обґрунтовані рішення.

Завдяки цим заходам можливе не лише покращення функціонування державної фінансової системи, а й прискорення зростання валового внутрішнього продукту, соціально-економічного розвитку та підвищення рівня добробуту громадян. Інвестиції в сучасні технології та інновації у сфері публічних фінансів стануть важливим кроком до забезпечення стабільного та успішного майбутнього України.

Ефективне управління публічними фінансами в Україні є критично важливим для забезпечення економічної стабільності та покращення якості

життя громадян. Для досягнення цієї мети необхідно реалізувати кілька стратегічних ініціатив, таких як впровадження прозорих механізмів контролю, реформування податкової системи, підвищення кваліфікації спеціалістів, вдосконалення процедур стягнення боргів, забезпечення прозорості в закупівлях та формування інформаційної культури серед населення. Ці заходи допоможуть створити ефективну систему управління публічними фінансами, що, у свою чергу, сприятиме стабільному економічному розвитку та підвищенню добробуту громадян.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УКРАЇНІ В МОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

2.1. Аналіз стану державного бюджету за 2019-2023 роки

Управління державними фінансами в умовах воєнного стану вимагає значної гнучкості та швидкості реагування.. Для ефективної відповіді на виклики важливо впроваджувати механізми, які дають змогу оперативно коригувати бюджетні рішення, забезпечувати пріоритетність витрат і залучати додаткові фінансові ресурси. В умовах війни державні фінанси мають виконувати не лише роль інструменту для управління ресурсами, але й слугувати механізмом, який забезпечує стабільність і безпеку.

Аналіз стану державного бюджету є ключовим етапом у дослідженні публічних фінансів, оскільки він демонструє фінансові можливості держави, її здатність задовольняти соціальні потреби та реалізовувати економічні ініціативи. Розглянемо динаміку доходів і витрат Державного бюджету України, яка представлена в таблиці 2.1.

Воєнний стан висуває особливі вимоги до управління державними фінансами. У мирний період зміни в обсягах бюджетних доходів і витрат потребували внесення поправок до відповідних нормативних документів, що часто займало значний час, іноді навіть місяці. Проте в умовах війни необхідно приймати оперативні рішення. Бюджетний кодекс України надає уряду право безпосередньо розпоряджатися коштами з урахуванням пріоритетних потреб держави.

Варто зазначити, що в умовах війни процес формування як місцевих, так і загальнодержавного бюджетів став серйозним викликом. Втрата територій, зупинка бізнесів та руйнування підприємств значно ускладнили виконання дохідної частини бюджетів.

У 2023 році українська економіка продемонструвала високу стійкість і за підсумками річних показників досягла кращих результатів, ніж очікувалося на початку року. Згідно з даними Національного банку України, реальний ВВП України у 2023 році зріс на 5,7%, тоді як за попередніми оцінками Міністерства економіки зростання ВВП становило 5,0%. Це вказує на збереження економічної стійкості, попри безпрецедентне падіння ВВП на 28,8% у 2022 році.

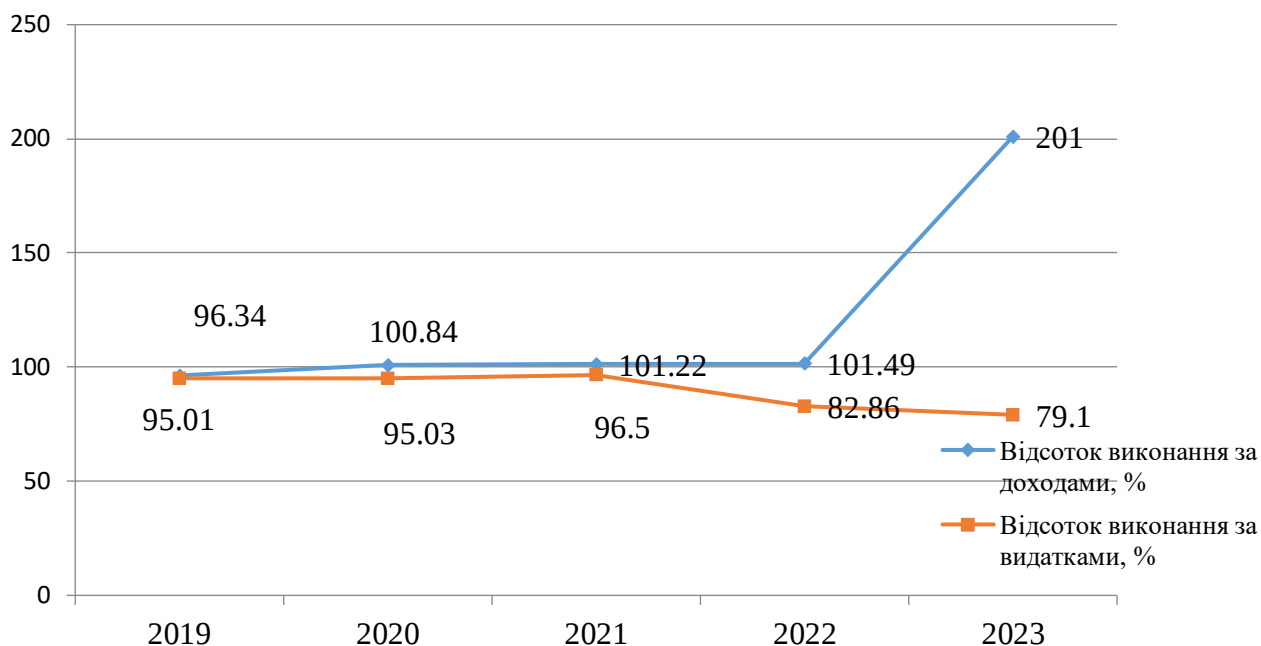

Рис.2.1. Динаміка відсотку виконання доходів та видатків Державного бюджету України

Згідно з інформацією на рис. 2.1, до 2022 року спостерігалися незначні варіації в виконанні дохідної частини Державного бюджету України, які коливалися від 96,34% у 2019 році до 101,49% у 2022 році. Під час військового конфлікту було зафіксовано перевищення цього показника на 1,49%. Водночас у 2022 році відсоток виконання видаткової частини Державного бюджету знизився на 20,9% у порівнянні з оптимальними значеннями.

В умовах безпрецедентних викликів, викликаних повномасштабною агресією Росії проти України, уряд у 2023 році завдяки наполегливим зусиллям зміг забезпечити фінансування витрат на оборону. Підтримка міжнародних

партнерів також сприяла фінансуванню соціального захисту, відновленню критичної інфраструктури та інших пріоритетних витрат.

У 2023 році доходи Державного бюджету України становили 2,67 трлн грн, з яких 433,9 млрд грн — це гранти від міжнародних партнерів. У порівнянні з 2022 роком, видатки державного бюджету зросли на 48,4% і перевищили 4 трлн грн, при цьому витрати на національну безпеку та оборону склали приблизно 2,65 трлн грн.

Результати виконання Державного бюджету України за 2023 рік включають: фінансування витрат на оборону та безпеку на рівні 40,5% ВВП (що в 1,7 раза більше, ніж у 2022 році); підвищення грошового забезпечення для військовослужбовців; здійснення соціальних виплат та компенсацій відповідно до запланованих обсягів; збільшення фінансування капітальних видатків для подолання наслідків збройної агресії та відновлення інфраструктури (208,9 млрд грн, що на 120,5 млрд грн більше, ніж у 2022 році); виконання дефіциту державного бюджету в межах, значно нижчих за граничний показник, встановлений Законом (фактично 20,4% ВВП при плані 31,6% ВВП).

У 2023 році доходи державного бюджету склали 188,7% від річного показника, затвердженого Верховною Радою України (з урахуванням змін). Перевищення річного затвердженого показника становило 1 256 млрд грн, що зумовлено, насамперед, надходженням грантів від міжнародних партнерів і власними доходами бюджетних установ.

Найбільшим донором грантової підтримки у 2023 році стали Сполучені Штати Америки, які надали 400,5 млрд гривень. Окрім того, Україна отримала безповоротне фінансування від таких країн, як Японія, Норвегія, Німеччина, Іспанія, Фінляндія, Ірландія, Швейцарія, Бельгія та Ісландія, загалом до 25 млрд гривень. Ці кошти були спрямовані до державного бюджету через Цільовий фонд Світового банку в рамках проекту PEACE in Ukraine.

Розглянемо основні показники балансу Державного бюджету України за період 2019–2023 років (таблиця 2.1).

Слід підкреслити, що протягом цього періоду доходи та видатки Державного бюджету поступово зростали, а дефіцит бюджету також значно збільшився. Виклики, що виникли внаслідок агресії Російської Федерації проти України та необхідності надання соціальної підтримки населенню, вимагали додаткових фінансових ресурсів для їх подолання, що, в свою чергу, призвело до суттєвого зростання дефіциту державного бюджету. У такій складній ситуації законодавчо встановлений ліміт дефіциту виявився недосяжним. Тому під час розробки Державного бюджету України на 2023 рік уряд був змушений продовжити призупинення обмежень на верхню межу дефіциту, встановлену на рівні 3% від прогнозованого номінального ВВП.

Таблиця 2.1.

Динаміка виконання Державного бюджету України за 2019-2023 роки

Рік	Доходи	Видатки	Дефіцит
2019	998,28	1072,89	-78,05
2020	1076,02	1288,02	-217,1
2021	1296,8	1490,3	-193,4
2022	1787,4	2705,4	-918
2023	2672,5	4014,8	2010,4

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», граничний обсяг дефіциту був визначений у сумі 1 296,5 млрд грн, що становить 20,6% прогнозованого обсягу ВВП. Протягом 2023 року, з урахуванням фінансування термінових потреб, які виникли внаслідок війни, до закону про Державний бюджет України вносилися зміни, і граничний показник дефіциту державного бюджету становив 2 010,4 млрд гривень. Фактично, у 2023 році державний бюджет було виконано з дефіцитом у сумі 1 336,9 млрд грн, що відповідало 20,7% очікуваного обсягу ВВП. Незважаючи на стабільне зростання доходів бюджету, спостерігається прискорене збільшення видаткової частини, що призводить до хронічного бюджетного дефіциту. Для усунення цього дефіциту необхідно скоротити кількість статей видатків і здійснювати ретельний контроль за витратами.

Протягом 2023 року до первісно затвердженого Закону чотири рази

вносили зміни, спрямовані на збільшення видатків для реалізації заходів, пов'язаних з підвищенням обороноздатності та безпеки держави, а також для подолання негативних наслідків, викликаних широкомасштабною агресією Російської Федерації проти України.

Диференційована структура джерел наповнення бюджету відображає ефективність бюджетної політики, тому доцільно провести аналіз дохідної частини Державного бюджету за різними надходженнями (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2.

Динаміка доходів Державного бюджету України за період 2019–2023 рр.

млрд грн.

	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Темп приросту 2023/2019	Темп зростання 2023/2019
Податкові надходження	799,7	851,1	1107,0	949,7	1203,54	50,50	150,50
Неподаткові надходження	186,6	212,9	175,3	346,3	991,6	431,40	531,40
Доходи від операцій з капіталом	0,183	0,079	328,6	0,610	0,1	-45,36	54,64
Від органів державного управління	8,725	10,65	12576,1	9,465	42,9	391,69	491,69
Від ЄС, урядів іноземних держав, МО	1,139	1,029	1289,8	481,0	433,4	37950,92	38050,92
Цільові фонди	1,770	0,187	209,4	0,136	0,4	-77,40	22,60
Всього доходів	998,2	1076,0	1296,8	1787,3	2672,0	167,68	267,68

Аналіз даних, наведених у таблиці 2.2, показує, що податкові надходження мають критично важливе значення для формування дохідної частини Державного бюджету України. Протягом останніх років їхня частка у структурі доходів бюджету залишалася значною і коливалася від 50% до 86%.

Однак у 2023 році цей показник істотно зменшився на 157 327 млн грн у порівнянні з 2021 роком, що стало наслідком бойових дій на території України. У 2022 році, в умовах військової агресії Російської Федерації, спостерігалася збільшення міжнародної допомоги для України з боку Європейського Союзу, урядів інших країн, міжнародних організацій та донорських установ, яка зросла на 479 625,9 млн грн порівняно з 2019 роком.

Протягом війни видатки Державного бюджету України відіграють критично важливу роль у фінансовому забезпеченні потреб населення та

підвищенні його добробуту. Структура видатків Державного бюджету України за період 2019–2023 років представлена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.
Структура видатків Державного бюджету України

млрд грн.

	2019	2020	2021	2022	2023	Абс. відхил. 2023/2019	Темп зростання 2023/2019
Загальнодержавні функції	168,2	163,8	206,6	201,9	296,1	127,90	176,04
Оборона	106,6	120,3	127,5	1142,8	2097,6	1991,00	1967,73
Громадський порядок, безпека та судова влада	140,1	157,6	174,4	443,3	574,6	434,50	410,14
Економічна діяльність	72,3	168,8	180,9	95,3	134,3	62,00	185,75
Охорона навколишнього природного середовища	6,31	6,63	8,20	4,71	5,2	-1,11	82,41
Житлово-комунальне господарство	0,107	0,088	0,164	0,528	8,3	8,19	7757,01
Охорона здоров'я	38,5	124,9	170,5	184,2	179,2	140,70	465,45
Духовний та фізичний розвиток	9,96	9,82	15,9	11,05	11,8	1,84	118,47
Освіта	51,65	52,85	63,83	58,51	60,4	8,75	116,94
Соціальний захист та забезпечення	218,6	322,7	339,2	425,9	469,2	250,60	214,64
Міжбюджетні трансферти	260,3	160,1	202,7	136,8	177,4	-82,90	68,15
Всього видатків	1072,8	1288,0	1490,2	2705,4	4014,4	2941,60	374,20

Вивчаючи структуру видатків Державного бюджету України за зазначений період, слід відзначити, що у 2021 році найбільшу частку займали видатки на соціальний захист і забезпечення, які становили 22,77% і продовжують зростати. У 2022 році ці видатки в абсолютному вираженні збільшилися на 86 708,2 млн грн у порівнянні з 2021 роком, однак їх частка в загальному обсязі видатків зменшилася на 7,02%.

Під час війни найбільша частина коштів була спрямована на зміцнення обороноздатності, яка зросла на 1 045 848 млн грн, складаючи майже половину всього обсягу видатків Державного бюджету. Крім того, в 2022 році також спостерігалось зростання видатків на забезпечення громадського порядку, безпеки і судової влади, які порівняно з 2018 роком зросли на 326,4 млрд грн, а також на економічну діяльність, освіту, духовний і фізичний розвиток.

Державний бюджет на 2023 рік було названо «воєнним» бюджетом для захисту країни або «бюджетом перемоги». Для безпеки та оборони в 2023 році передбачено витрати понад 1,1 трильйона гривень, що становить приблизно половину всіх видатків державного бюджету. Це є абсолютним рекордом для України, оскільки раніше така сума не була виділена для цього сектору. Витрати на зарплати військовослужбовців, забезпечення армії, а також на ремонт і закупівлю техніки та озброєння у 2023 році вчетверо перевищують витрати попереднього року.

Дослідження рисунка 2.3 показує, що до початку війни найбільша частина видатків припадала на такі категорії, як загальнодержавні функції, громадський порядок, безпека, судова система, економічна діяльність, охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, а також міжбюджетні трансферти. Найбільша частка витрат йшла на забезпечення соціального захисту та соціального забезпечення, що становило близько 30% від усіх витрат, у той час як стаття «економічна діяльність» займала лише 10%.

Ефективність фінансування економічної діяльності безпосередньо впливає на можливості фінансування інших статей витрат. Тому вважаємо за доцільне зменшити обсяг витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення, оскільки це може уповільнити економічне зростання та призвести до «проїдання» бюджету. Крім того, доцільно скоротити витрати на загальнодержавні функції, які становлять приблизно 20%. Це стосується витрат на вищі органи державного управління, органи місцевої влади та місцевого самоврядування, що дозволить значно заощадити бюджетні кошти.

У 2022 році внаслідок нападу Російської Федерації на Україну значну частину українського бюджету, а саме 42,25%, витрачено на оборону. Це в дев'ять разів більше, ніж країна витрачала на оборону до великого вторгнення, коли видатки становили лише 127,5 млрд грн. У 2023 році ця частка зросла до 52,25%. Для порівняння, «норма» НАТО в мирний час складає лише 2%.

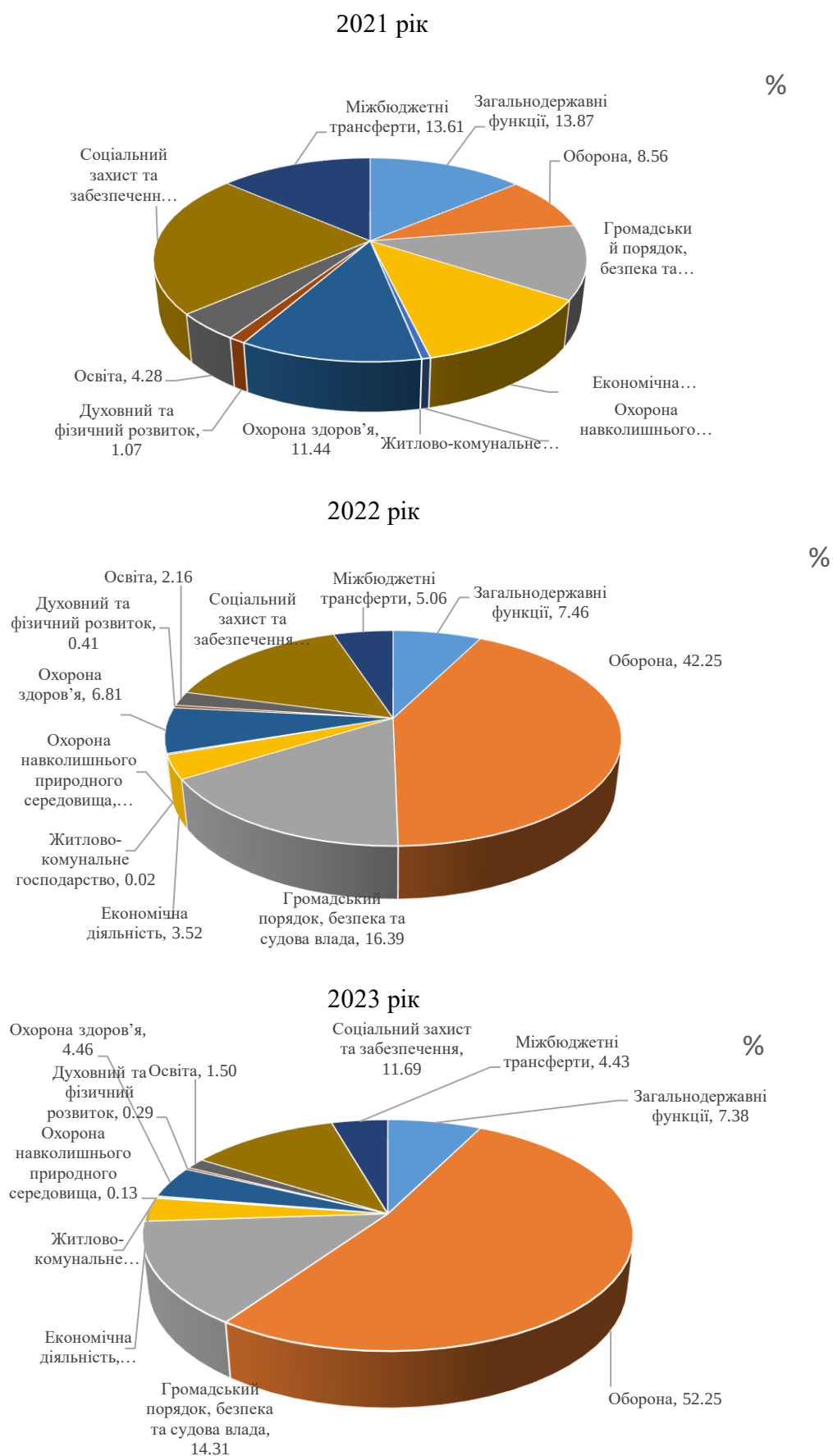

Рис. 2.3. Структура видатків Державного бюджету України за 2021 -2023 роки

Власних податкових і митних надходжень Україні все ще не вистачає для повного покриття всіх бюджетних витрат. Цю різницю вдається ліквідувати завдяки міжнародній фінансовій допомозі та емісії військових облігацій.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що для забезпечення стабільності та економічного розвитку системи публічних фінансів необхідно переглянути та забезпечити ефективне використання бюджетних коштів. Це включає:

1. Оптимізацію та підвищення економічного зростання шляхом скорочення витрат на утримання державних органів управління, органів місцевої влади та місцевого самоврядування.
2. Удосконалення системи адміністрування податків.
3. Збільшення обсягів неподаткових надходжень.
4. Залучення коштів на інвестиційні цілі.

Ці заходи можуть суттєво поліпшити фінансову ситуацію в країні та сприяти її стабільному розвитку.

Дослідження показує, що управління публічними фінансами під час війни потребує оперативної реакції на зміни в зовнішньому середовищі, що забезпечується шляхом швидкого внесення змін до нормативно-правових актів. Актуалізація законодавства на початку війни дозволила зменшити борговий тягар для населення та бізнесу на фоні різкого зростання витрат на військові потреби. Основним джерелом фінансування зростаючого бюджетного дефіциту стали зовнішні ресурси, що призвело до значного збільшення зовнішнього державного боргу.

Для поступового зменшення боргового навантаження на бюджет України важливими є кілька чинників: списання частини зобов'язань перед міжнародними фінансовими організаціями, залучення міжнародної допомоги у формі грантів і доступних, довгострокових кредитів, а також реалізація Плану Маршалла для України.

Після завершення війни і початку відновлення економіки пріоритетними завданнями стануть економічне зростання, повнота сплати податків, досягнення

профіциту бюджету і приватизація державних активів. Ці дії забезпечать стабільність публічних фінансів і сприятимуть відновленню економічної спроможності країни.

2.2. Особливості управління публічними фінансами у військовий час

Управління публічними фінансами в умовах воєнного стану має свої специфічні характеристики. У мирний час внесення змін до сум видатків і доходів вимагало коригування нормативних актів, що могло займати від кількох днів до кількох місяців. Однак за умов війни ситуація змінюється.

Функціонування економіки країни в цей період потребує термінового впровадження ряду заходів, зокрема:

1. Розширення компетенцій органів місцевого самоврядування: У ситуації загрози місцеві органи влади повинні мати більше можливостей для швидкого реагування на потреби громад.

2. Швидке ухвалення нормативно-правових актів: Для забезпечення гнучкості у використанні бюджетних ресурсів необхідно оперативно впроваджувати нові правила та процедури, що враховують змінені умови.

3. Перерозподіл фінансових ресурсів: В умовах війни пріоритети можуть змінюватися, тому фінансові ресурси слід адаптувати для найтерміновіших потреб, таких як забезпечення безпеки, медичної допомоги та соціального захисту населення.

Ці заходи сприяють підтримці стабільності економічної системи та ефективному використанню ресурсів в умовах надзвичайної ситуації.

Протягом воєнного часу для перерозподілу бюджетних ресурсів не потрібно ухвалення рішень парламенту. Бюджетний кодекс надає уряду право самотійно управляти фінансовими ресурсами, спрямовуючи їх на найактуальніші потреби. Таким чином, в умовах потреби в оперативній і

ефективній реакції на ситуацію, що склалася, українська влада з початку війни вжила ряд швидких заходів для оптимізації використання публічних фінансів.

У постанові уряду "Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану" № 252 визначено особливості створення та виконання місцевих бюджетів під час війни, зокрема, акцент на питаннях оподаткування, які забезпечують наповнення основних статей бюджету на загальнодержавному та місцевому рівнях. У зв'язку з вразливістю бізнесу в умовах війни, держава ініціювала ряд заходів для підтримки підприємництва, що включають зміни в системі оподаткування, зменшення податкового тиску, а також спрощення і вдосконалення податкових процедур на період воєнного стану.

Таблиця 2.4.

Джерела фінансування загального фонду державного бюджету України за
2022-2023 роки

Джерело фінансування	Обсяг фінансування, 2022 рік		Частка у загальному обсязі, %	Обсяг фінансування, 2023 рік		
	млн. США	млн. грн.		млн. США	млн. грн.	Частка у загальному обсязі, %
США	11980	435593	30,70	10950	400459	18,89
Європейський Союз	7961	289462	20,40	19530	714810	33,70
ОВДП (вкл. військові облігації)	6931	252011	17,76	15482	56616	26,71
МВФ	2693	97917	6,90	4475	164012	7,72
Канада	1889	68684	4,84	1757	64235	3,03
Німеччина	1584	57594	4,06	105	3880	0,18
Світовий банк	1385	50359	3,55	660	24142	1,14
Великобританія	1040	37814	2,66	998	36269	1,72
Європейський інвестиційний банк	1720	62539	4,41	0	0	0,00
Японія	581	21125	1,49	3626	134262	6,26
Норвегія	21	764	0,05	190	7143	0,33
Іспанія	0	0	0	96	3497	0,17
Фінляндія	0	0	0	36	1327	0,06
Інші	1241	45123	3,18	56	511575	0,10
Усього	39026	1418985	100, 0	57961	2122227	100, 0

Для підтримки як фізичних, так і юридичних осіб під час війни були

введені податкові зміни, які знижують податкове навантаження і спрощують процеси оподаткування. У результаті цих дій спостерігалось зниження податкових надходжень, тоді як основними джерелами фінансування державного бюджету стали військові облігації, кредити міжнародних фінансових установ, а також двосторонні кредити і гранти.

Протягом 2022-2023 років було залучено значну кількість ресурсів з зовнішніх джерел, які стали основним джерелом покриття державного бюджету у зазначені роки (табл. 2.4).

У період війни підтримка з боку міжнародних кредиторів стала основним засобом для покриття бюджетного дефіциту України. Без цієї фінансової допомоги країна не могла б задовольнити основні потреби своїх громадян і забезпечити безперебійну роботу державних органів.

Зростання зовнішнього боргу внаслідок активного залучення міжнародних кредитів свідчить про високу залежність України від фінансування з-за кордону. Це може створити труднощі в майбутньому, якщо не буде реалізовано ефективних заходів для зміцнення внутрішніх фінансових систем.

Після завершення війни Україні потрібно буде знайти оптимальне співвідношення між зовнішніми інвестиціями та розвитком власних фінансових ресурсів. Пріоритетними напрямками залишаться економічне зростання, вдосконалення податкової системи та залучення інвестицій для підтримки стабільності публічних фінансів.

Використання зовнішньої фінансової допомоги повинно супроводжуватися чітким стратегічним планом для забезпечення ефективного і цільового використання отриманих ресурсів, а також врахуванням їх впливу на довгострокову економічну стабільність України. Світовий досвід у подоланні боргових криз свідчить про те, що Україні, як державі, що зазнала військової агресії, варто домагатися реструктуризації зовнішнього боргу з умовами списання, подібно до випадків інших країн, які пережили збройні конфлікти, наприклад, Афганістану, Іраку та Єгипту. Безпрецедентні руйнування та падіння валового внутрішнього продукту в Україні дають підстави вимагати списання

значної частини боргу перед міжнародними фінансовими установами, такими як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк.

Ключовим джерелом фінансування для відновлення України можуть стати заморожені активи держави-агресора. Світова спільнота активно працює над створенням правового механізму для їх залучення до процесів відновлення. Значну роль у цій справі відіграє концепція створення Плану Маршалла для України, який раніше передбачав фінансування відновлення економік країн Західної Європи на 90% за рахунок грантів і лише на 10% — за рахунок кредитів.

Протягом 2025-2027 років очікується поступове збільшення доходів державного бюджету в номінальних показниках — з 1,8 трлн грн у 2024 році до 3,1 трлн грн у 2027 році (див. Табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

Прогнозні показники доходів державного бюджету у 2023–2027 роках,
млрд грн

Показники	2023 факт	2024 план	2025 прогноз	2026 прогноз	2027 прогноз
Доходи	2672,5	1768,5	2415,0	2757,1	3130,9
Податкові надходження	1203,5	1574,8	1867,1	2203,9	2543,2
Неподаткові надходження	991,5	186,6	182,6	191,3	218,6
частка податкових надходжень у ВВП, %	18,5%	20,6%	22,1%	21,8%	21,6%
частка податкових надходжень у доходах державного бюджету, %	45,0%	89,0%	77,3%	79,9%	81,2%

У 2025 році прогнозується, що доходи зростуть на 36,6% у порівнянні з 2024 роком, а в 2026 та 2027 роках — на 14,2% і 13,6% відповідно. Податкові надходження залишатимуться основним джерелом доходів державного бюджету. Відповідно до плану, їхня частка в доходах бюджету становитиме 89% у 2024 році, зменшиться до 77,3% у 2025 році, але знову зросте до 79,9% у 2026 році та 81,2% у 2027 році. Для порівняння, у 2023 році податкові надходження забезпечили лише 45% усіх доходів державного бюджету. Очікується, що до 2027 року фактичні податкові надходження значно зростуть у порівнянні з 2023 та 2024 роками. Зокрема, у 2027 році зібрані податкові надходження можуть досягти 2,5 трлн грн, що на 111,3% більше, ніж у 2023 році, і на 61,5% більше,

ніж заплановано на 2024 рік. З 2025 року податкові надходження будуть зростати в середньому на 17,3% щорічно (табл. 2.5).

Протягом 2023-2027 років спостерігатиметься зростання фіскальної ролі податкових надходжень. У 2025-2027 роках податкові надходження до державного бюджету очікуються на рівні близько 22% від ВВП, що є значним підвищенням порівняно з 18,5% у 2023 році та 20,6% у 2024 році (рис. 2.3.).

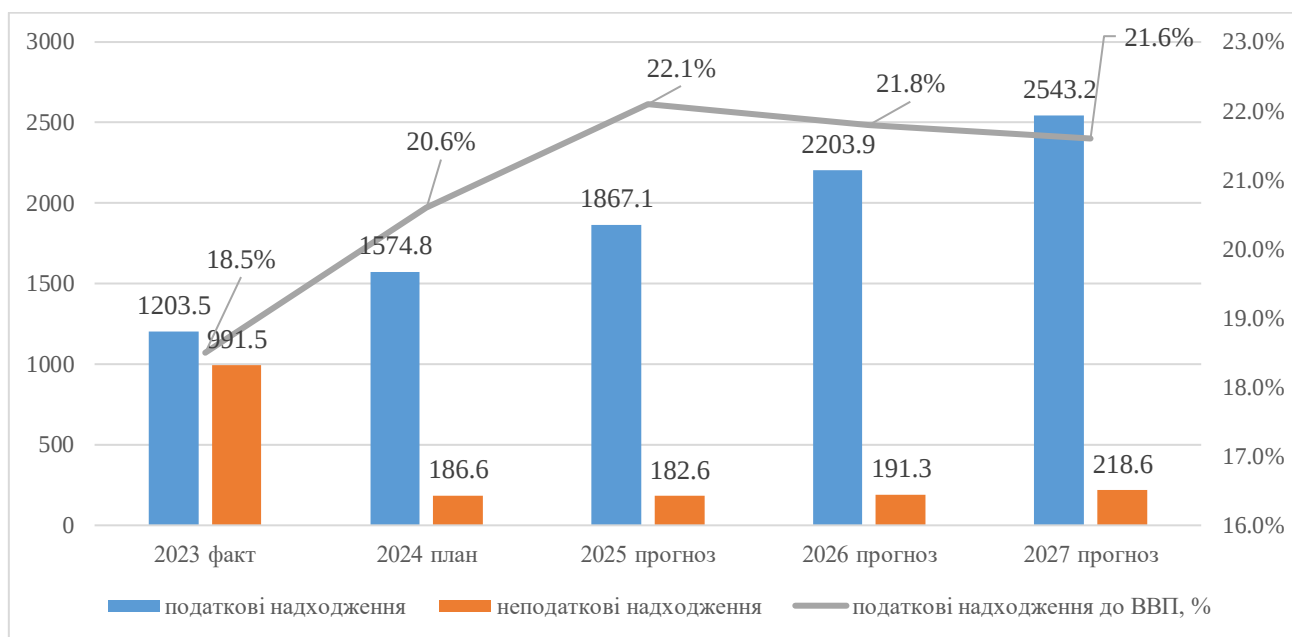

Рис. 2.3.. Доходи державного бюджету у 2023–2027 роках, млрд грн

У 2025 році прогнозується збільшення доходів державного бюджету на 36,6% у порівнянні з 2024 роком, а в 2026 та 2027 роках очікується ріст на 14,2% і 13,6% відповідно. Як і в попередні роки, податкові надходження залишаються основним джерелом фінансування. За планом, їхня частка у загальному обсязі доходів бюджету складе 89% у 2024 році, зменшиться до 77,3% у 2025 році, але потім знову зросте до 79,9% у 2026 році та 81,2% у 2027 році. Для порівняння, у 2023 році податкові надходження забезпечили лише 45% усіх доходів державного бюджету.

Загалом, до 2027 року фактичні податкові надходження значно зростуть у порівнянні з 2023 та 2024 роками. Очікується, що в 2027 році податкові надходження досягнуть 2,5 трлн грн, що є на 111,3% більше, ніж у 2023 році, і на 61,5% більше, ніж заплановано на 2024 рік. Починаючи з 2025 року, податкові надходження щороку зростатимуть в середньому на 17,3%.

Щоб забезпечити таке зростання, уряд має намір впровадити кілька важливих ініціатив. По-перше, заплановано підвищення акцизів на тютюнові та алкогольні вироби, а також на пальне, з метою наближення до рівня ставок, що діють в країнах ЄС. Наприклад, акциз на тютюнові вироби планується збільшити з 45 євро за 1000 штук у 2024 році до 64 євро у 2027 році. Подібні підвищення торкнуться й мінімального податкового зобов'язання, яке зросте з 60 до 86 євро за 1000 штук за той же період. Ставки акцизів на пальне також будуть підвищені: для бензину з 213,5 євро за 1000 літрів до 329,9 євро, а для дизельного пального — з 139,5 євро до 291,9 євро.

По-друге, продовження перенаправлення військового податку з доходів фізичних осіб (ПДФО) з місцевих бюджетів до спеціального фонду державного бюджету буде важливим кроком для покриття зростаючих потреб. Крім того, уряд планує відновити зарахування ПДФО до місцевих бюджетів, щоб зміцнити фінансову основу регіональних адміністрацій, забезпечуючи при цьому належний рівень соціальних послуг для громадян.

Такі ініціативи дозволять створити стійку податкову систему, яка відповідатиме потребам часу та забезпечить надійне фінансування державних витрат.

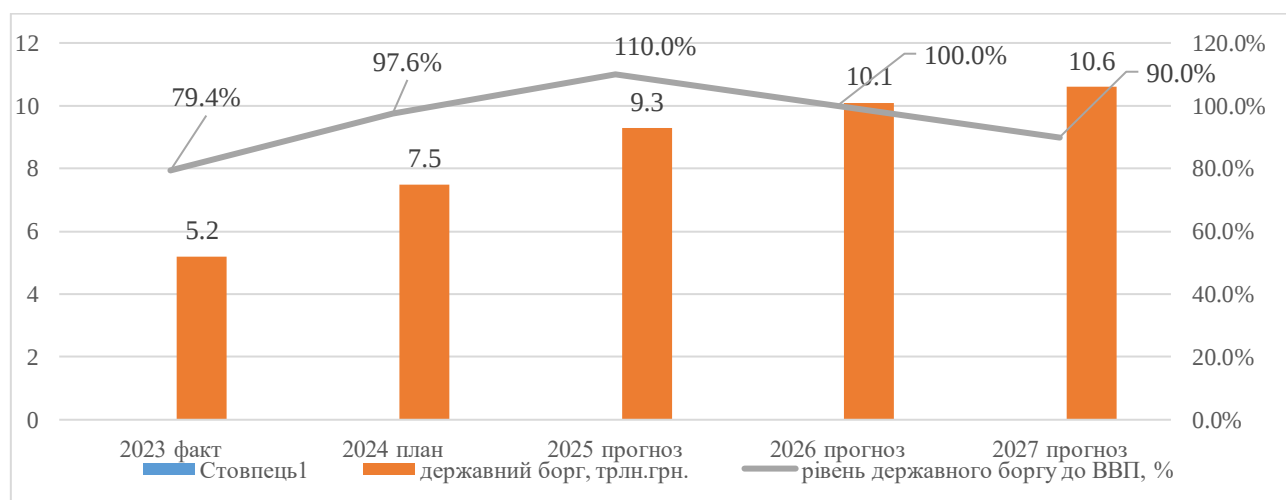

Рис. 2.4. Державний і гарантований державний борг, трлн грн

Таким чином, реалістичний підхід та прозорість у бюджетній політиці, а також чітке визначення пріоритетів, сприятимуть переходу до середньострокового публічного бюджетного планування з прогнозом на

поступальне зростання та відновлення економіки. Це, у свою чергу, дозволить покращити управління публічними фінансами як під час війни, так і в період відновлення.

В умовах воєнного стану можна виділити такі ключові напрями подальшого фінансування видатків з бюджету:

1. Зосередження уваги на внутрішніх запозиченнях через випуск облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), зокрема військових облігацій, які матимуть ставку 11% річних та визначений термін обігу.
2. Очікування на зовнішню допомогу у вигляді грантів та запозичень, що мають покрити значну частину державних витрат.
3. У разі недостатньої підтримки з боку міжнародних партнерів та затягування активних бойових дій, уряду доведеться приймати непопулярні, але необхідні рішення щодо фінансування державного бюджету з використанням ресурсів Національного банку України.

Останній підхід є досить ризикованим, оскільки Національний банк буде змушений купувати ОВДП, що може призвести до значних інфляційних коливань в українській економіці, тим самим підриваючи її стабільність. Тому слід усвідомлювати, що використання цього інструменту має відбуватися з великою обережністю.

Отже, однією з ключових задач, що постали перед Україною в сфері публічних фінансів, є пошук ефективних шляхів для максимізації надходжень до бюджетів різних рівнів. Цю мету мають спільно досягати державні органи та місцеві громади, які, враховуючи свої повноваження та можливості, повинні активізувати підтримку малого і середнього бізнесу, щоб той зміг повернутися до активної діяльності, сплачувати податки та таким чином поповнювати бюджети.

Не менш важливим є те, що воєнний період характеризується значними викликами, оскільки Україні необхідно виконувати свої міжнародні зобов'язання. Недотримання цих зобов'язань може призвести до ризику дефолту. Відтак, управлінські рішення, пов'язані із використанням публічних фінансів,

повинні базуватися на грамотному балансуванні внутрішніх витрат і зовнішніх запозичень. Важливо забезпечити стійкість фінансової системи, щоб не лише задовольнити актуальні потреби, а й зберегти довіру міжнародних партнерів.

Ключову роль у цьому контексті відіграє борговий імідж України на міжнародній арені. Своєчасні платежі за зобов'язаннями сприятимуть зміцненню довіри іноземних партнерів і допоможуть Україні розраховувати на отримання грантів і фінансової допомоги для відновлення країни після війни.

У 2023 році до фонду ліквідації наслідків збройної агресії, заснованого згідно зі статтями 11, 14 і 29 Закону, надійшло 44,8 млрд грн, що становить 4,4% доходів спеціального фонду. Ці кошти складаються з: 35,9 млрд грн, перерахованих Національним банком України згідно з Законом України від 20 травня 1999 року № 679-XIV "Про Національний банк України"; 8,8 млрд грн, отриманих у зв'язку з реалізацією Закону України від 3 березня 2022 року № 2116-IX "Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів"; а також 0,1 млрд грн, які надійшли відповідно до Закону України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII "Про санкції".

Окрім того, згідно з пунктом 56 розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України, до доходів спеціального фонду державного бюджету було зараховано 2 млрд грн, отриманих державними органами у вигляді добровільних внесків (благодійних пожертв) від фізичних та юридичних осіб на рахунки, відкриті в НБУ. Ці кошти призначені для фінансування заходів, спрямованих на протидію збройній агресії проти України, ліквідацію її наслідків, підтримку національної безпеки та оборони, а також відновлення, розвиток України та надання гуманітарної допомоги.

Отже, в умовах, що є складними для українського суспільства, державні та місцеві органи влади повинні вжити швидких, рішучих і економічно обґрунтованих заходів для забезпечення ефективного розподілу та перерозподілу публічних фінансів.

Висновки до розділу 2

Воєнна агресія з боку Росії створила складні умови для української держави, що суттєво вплинуло на сферу публічних фінансів. Перерозподіл фінансових ресурсів зазнав значних змін: пріоритети бюджетних витрат змінилися, а доходи до бюджетів усіх рівнів різко зменшилися. Якщо до війни бюджет виконувався відповідно до плану і на початку 2022 року спостерігався профіцит, то вже в березні ситуація різко змінилася, призвівши до несподіваного бюджетного дефіциту.

У відповідь на ці виклики змінився вектор залучення фінансових ресурсів: основна увага тепер приділяється зовнішнім запозиченням. В умовах активізації міжнародної фінансової допомоги Україні надзвичайно важливо підтримувати позитивний борговий імідж, оскільки це може вплинути на перспективи подальшої співпраці з іноземними партнерами.

Подальші наукові дослідження можуть зосередитися на визначенні стратегічних напрямків розвитку публічних фінансів під час воєнного стану. Це може включати аналіз найефективніших способів залучення фінансування, оптимізацію бюджетних витрат, а також дослідження механізмів підтримки економіки та соціальної сфери під час війни. Важливо вивчити, як забезпечити ефективний розподіл ресурсів, щоб максимально задовольнити потреби населення і підтримувати стабільність фінансової системи країни.

РОЗДІЛ 3. ДОМІНАНТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

3.1. Досвід України у адаптації публічних фінансів до умов воєнного стану

Воєнний стан завжди є серйозним випробуванням для держави, що вимагає від уряду швидких і рішучих дій для забезпечення національної безпеки та стабільності. У таких екстрених умовах важливо не лише оперативно реагувати на зовнішні загрози, а й ефективно управляти внутрішніми ресурсами, щоб підтримувати економічну стійкість. Для України, яка піддається військовій агресії та втратила частину своєї території, особливо актуальною є реорганізація фінансової системи та управлінських підходів для зміцнення національної безпеки та стабілізації.

Це питання набуває ще більшої важливості у сучасному світі, де геополітичні кризи та військові конфлікти виникають дедалі частіше. Воєнна агресія проти України та події в інших частинах світу нагадують про необхідність дослідження моделей реагування держав на виклики воєнного часу, зокрема в аспектах управління фінансами та державними ресурсами. Поглиблення геополітичної нестабільності і можливість конфліктів потребують від країн розробки нових стратегій управління фінансовими ресурсами в умовах надзвичайних ситуацій.

Період воєнної агресії, крім очевидних викликів, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, несе в собі суттєві ризики для фінансової стійкості країни. Зокрема, це стосується здатності держави управляти своїм борговим навантаженням, забезпечувати своєчасні виплати за зовнішніми зобов'язаннями, а також планувати бюджетні витрати. Відсутність своєчасних реформ і стратегій у цій сфері може спричинити загострення економічної кризи.

У цьому контексті трансформація фінансів та системи управління є ключовим елементом для забезпечення стійкості держави. Процес трансформації

передбачає комплексні реформи у фінансовій сфері, зосереджені на вдосконаленні управління державними ресурсами, збереженні фінансової стабільності та підвищенні ефективності використання коштів. Зміни у фінансуванні під час воєнного стану вимагають розробки стратегічних заходів, що відповідають умовам конфлікту та його впливу на національну економіку.

Перебудова фінансової системи й управління в Україні під час війни охоплює кілька ключових аспектів, представлених у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Управління публічними фінансами в умовах воєнного стану

№	Аспект	Характеристика
1	Реформа та актуалізація фінансових процесів	Включає перегляд існуючих процедур у сфері бюджетування, оподаткування та контролю видатків. Оптимізація цих процесів сприяє адаптації до умов воєнного стану, забезпечуючи ефективніше використання ресурсів. Це може охоплювати зміну підходів до збору податків, спрямування коштів на оборону та відбудову, а також раціоналізацію бюджетних процесів для кращого розподілу обмежених фінансових можливостей.
2	Перебудова системи управління	Умови війни вимагають підвищеної координації та контролю за управлінням ресурсами та прийняттям рішень. Це може сприяти створенню нових управлінських структур, зміцненню системи моніторингу та звітності, а також підвищенню відповідальності державних службовців за ухвалені рішення. Подібна реорганізація має на меті підвищення ефективності управління державними ресурсами в умовах кризи.
3	Модернізація фінансових інструментів	В умовах війни може виникати потреба у впровадженні нових фінансових механізмів, таких як залучення додаткових інвестицій, випуск облігацій для фінансування оборони або реформування банківської системи. Ці заходи спрямовані на забезпечення стабільного фінансування ключових секторів економіки, зокрема оборони та інфраструктури.
4	Забезпечення фінансової стійкості та стабільності	Трансформаційні заходи повинні гарантувати, що країна зберігатиме фінансову стабільність, незважаючи на воєнні загрози. Це включає забезпечення належного фінансування для оборонних потреб, соціальних виплат і запобігання фінансовим кризам. Таким чином, державні фінанси повинні залишатися стійкими, а економіка — захищеною від ризиків надмірної заборгованості або інфляції.
5	Підвищення прозорості та відкритості фінансової системи	В умовах війни необхідність відкритого та відповідального використання фінансових ресурсів стає особливо актуальною. Це включає боротьбу з корупцією, забезпечення чесного управління державними фінансами та прозорість у фінансових операціях, що сприяє відновленню довіри суспільства та міжнародних партнерів.

Усі ці аспекти є важливими складовими процесу трансформації фінансової системи та управління державою в умовах війни, що дозволить Україні забезпечити свою економічну стійкість і національну безпеку.

На рис. 3.1. можна побачити наглядно схему фінансової стійкості країни та взаємозв'язок її складових.

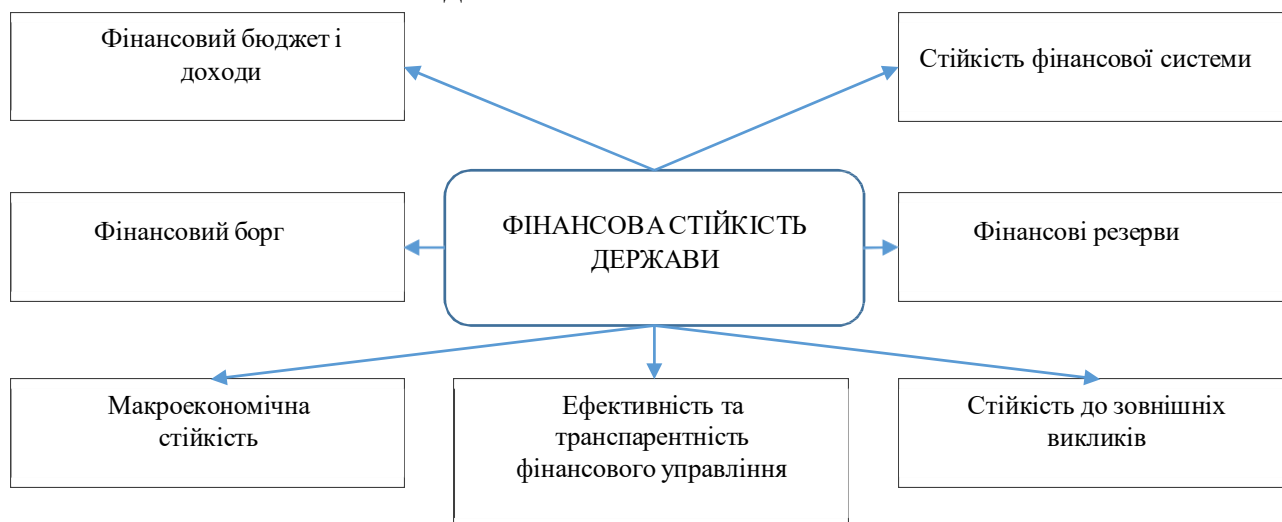

Рис. 3.1. Фінансова стійкість держави

Фінансова стійкість держави є основою для її здатності адекватно відповідати на внутрішні та зовнішні виклики, такі як економічні кризи, глобальні економічні зміни та геополітичні конфлікти. Така структура сприяє стабільності фінансової системи, підвищенню добробуту громадян і забезпечує економічну надійність та стійкість. Створення такої системи потребує комплексного підходу та злагодженої співпраці між урядом, фінансовими установами та суспільством. Важливо підкреслити, що фінансова стійкість є динамічною метою, яка вимагає постійного моніторингу та адаптації відповідно до змін у глобальному середовищі.

Ефективне управління компонентами фінансової стійкості, такими як податкова, грошово-кредитна, бюджетна та боргова політика, є визначальними факторами для забезпечення економічної та політичної безпеки країни. Усі ці елементи утворюють складну, інтегровану систему, в якій кожен компонент взаємодіє з іншими, забезпечуючи стійкість до зовнішніх і внутрішніх викликів.

Таке управління є ключовим для збереження стабільності та безпеки в умовах постійних змін і глобальних викликів.

З точки зору системного підходу, фінансова стійкість є багатокомпонентною структурою, що демонструє ефективність фінансового сектору під впливом несприятливих факторів. Важливою її ознакою є здатність до адаптації, яка дозволяє системі відповідати на зміни в монетарній, податковій та бюджетній політиках, а також у питаннях боргового управління. Загрози фінансовій стійкості можуть походити як з внутрішніх, так і зовнішніх джерел, тому система має бути готовою до швидкого пристосування.

Фінансова стійкість України традиційно базувалася на комплексному використанні різних інструментів, зокрема монетарної, бюджетної, податкової політики, а також політики управління боргом і валютним курсом. «Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року, розроблена у 2020 році, хоча і не передбачала масштабів нинішньої кризи, спричиненої війною, залишається актуальною, оскільки визначає фінансовий сектор як ключовий елемент економічного розвитку і добробуту громадян. Основним завданням фінансової системи залишається накопичення, розподіл і ефективне використання ресурсів для сталого розвитку навіть у періоди криз». [8]

Структура і функції фінансового сектору, а також методи його підтримки та управління залишаються незмінними, однак механізми регулювання та управлінські рішення можуть адаптуватися до змін у соціально-економічних умовах. Отже, хоча стратегічні цілі фінансового сектору залишаються незмінними, способи їх досягнення можуть коригуватися залежно від поточних викликів і нових обставин.

Для підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану Національний банк України оновив Основні засади грошово-кредитної політики, спрямовані на стабілізацію фінансового сектору та адаптацію інструментів політики відповідно до викликів. Військова агресія стала ключовим чинником, що послабив ефективність ринкових механізмів і підвищив невизначеність економічної ситуації. Крім того, визнано неможливість застосування монетарної політики у

форматі інфляційного таргетування з плаваючим валютним курсом в сучасних умовах, що вимагає змін у структурі грошово-кредитної політики та підходах до підтримки стабільності фінансового сектору.

Таблиця 3.2.

Адаптація заходів для забезпечення фінансової стійкості України в
умовах воєнного стану

№	Сфера фінансової системи	Трансформаційні зміни
1	Грошова-кредитна сфера	У грошово-кредитній сфері відбулося значне зниження облікової ставки до 16% річних, що сприяло накопиченню міжнародних резервів на рівні 41,7 мільярда доларів США станом на серпень 2023 року. Водночас введено зміни в механізм обов'язкового резервування банками залучених коштів, що покращило їхню фінансову стабільність. Знижено обмеження на операції з іноземною валютою, що дозволило збільшити іноземні інвестиції у внутрішній ринок державних облігацій та посприяло реалізації соціальних ініціатив.
2	Податкова та митна сфери	У податковій та митній сферах спрощено процес проходження митного контролю для прискорення обміну товарами та впроваджено зміни, що сприяють збільшенню надходжень від акцизного податку. Верховна Рада звільнила від ПДВ і мита імпорт оптичних приладів для потреб оборони, а нова редакція Митного кодексу полегшила транзит через систему NCTS. Ці заходи допомогли оборонцям країни за рахунок конфіскованих товарів на суму 432 мільйони гривень.
3	Сфера державного боргу	У сфері державного боргу Україна змогла утримати боргову стійкість попри продовження російської агресії. Основні джерела фінансування дефіциту бюджету включали використання військових облігацій, фінансування від Національного банку, кредити від міжнародних фінансових організацій та гранти.

Важливо зазначити, що, попри зовнішні зміни, основні цілі фінансового сектору залишаються сталими. Однак практика реалізації регуляторних та управлінських рішень може піддаватися коригуванням, залежно від поточних викликів і внутрішніх та зовнішніх чинників.

Ці зміни, зокрема, стосувалися підвищеної уваги до монетарних інструментів та трансформацій у структурі впровадження грошово-кредитної політики, що мало на меті підтримку стійкості фінансового сектору в умовах війни.

В таблиці 3.2 наведено зміни в перебудові та підтримці фінансової стійкості України в умовах воєнного стану.

Військовий стан в Україні значно вплинув на фінансову стійкість держави, створивши додаткові виклики для економічної та фінансової стабільності. Запроваджені заходи трансформації фінансів і управлінських процесів допомогли створити сприятливі умови для захисту фінансового сектору, зокрема: « шляхом адаптації валютної політики до вимог воєнного часу. Станом на 1 вересня 2023 року спостерігалось зростання ліквідності на офіційному валютному ринку, зниження нелегальних операцій і стабілізація коливань обмінного курсу в готівковому секторі, що сприяло стабільності валютного ринку. Одним із ключових результатів змін стало зниження ризику непродуктивного відтоку капіталу, що дозволило більш ефективно зберігати міжнародні резерви України». [15]

Проте, поряд із позитивними результатами, Україна зіткнулася з низкою викликів у фінансовій сфері. Зокрема, зростання бюджетних видатків на оборону та соціальний захист в умовах обмежених бюджетних ресурсів спричинило значний дефіцит бюджету. Це загострило проблему фінансової нестабільності, що вимагає пошуку додаткових джерел фінансування та ретельного управління грошовим обігом, аби уникнути ризику інфляції та зростання державного боргу.

Воєнний стан в Україні значно вплинув на фінансову систему країни, зокрема на валютний ринок та резерви. Коливання на валютному ринку через падіння вартості гривні спричинили нестабільність, що негативно позначилося на бізнесі, інвестиційній активності та міжнародній торгівлі. Проблеми з прогнозуванням курсових ризиків ускладнюють планування фінансових операцій, що знижує економічну ефективність. Держава змушена втручатися у валютні процеси, щоб зберегти стабільність ринку та захистити міжнародні резерви, необхідні для виконання зобов'язань на глобальній арені.

Крім того, зниження надходжень до бюджету, викликане зупинкою діяльності багатьох підприємств у зонах бойових дій та загальним падінням економічної активності, посилює бюджетний дефіцит. Податкові пільги, надані

з метою підтримки обороноздатності, також знижують податкові надходження, що ускладнює фінансування державних програм.

Однією з ключових проблем є зростання витрат на оборону, що створює додатковий тиск на бюджет. Це змушує державу шукати нові джерела фінансування, включаючи збільшення державного боргу. Для ефективного управління фінансами в умовах дефіциту бюджетних коштів необхідні системні реформи у сфері управління державними фінансами, зокрема впровадження прозорих систем моніторингу, таких як Prozorro.

Під час війни важливими факторами, що впливають на фінансову стійкість країни, є структура економіки, рівень корупції та дотримання фінансової дисципліни. Зниження рівня корупції та посилення контролю за бюджетними видатками підвищують ефективність управління ресурсами, що є критично важливим для збереження фінансової стабільності в умовах війни.

«Трансформація фінансів та управління в Україні під час воєнного стану відбувається під впливом ряду ключових тенденцій. Зокрема, активізуються зміни в бюджетних призначеннях, де воєнний стан диктує потребу переорієнтації ресурсів на оборону, соціальний захист та інфраструктурні проєкти, пов'язані з військовими потребами. Це скорочує фінансування в інших сферах, таких як освіта та охорона здоров'я, що посилює напругу між секторами та потребує ретельного планування для збереження балансу між оборонними потребами та розвитком інших галузей. Особливо важливо, щоб уряд знаходив цей баланс, оскільки надмірна концентрація на негайних потребах може знизити конкурентоспроможність економіки у перспективі». [8]

Залежність від зовнішніх джерел фінансування посилюється під час воєнного стану, коли Україна змушена звертатися до міжнародних кредитів та допомоги для фінансування оборонних і соціальних програм. Однак це підвищує рівень зовнішнього боргу, збільшує витрати на обслуговування боргових зобов'язань і підвищує вразливість перед змінами на світових фінансових ринках. Важливим напрямком стає розвиток внутрішніх джерел фінансування

для зменшення залежності від зовнішніх запозичень та збереження національного суверенітету.

Воєнний стан також передбачає посилення контролю за банківською діяльністю, зокрема через обмеження на виведення капіталу за кордон і контроль валютних операцій, що сприяє стабілізації національної валюти. Додаткові вимоги до банків, пов'язані зі зміною режиму роботи та капіталовкладеннями, спрямовані на підтримку фінансової стійкості, хоча й можуть обмежити доступ громадян і бізнесу до фінансових послуг.

В умовах війни роль центрального банку набуває особливої ваги. Використовуючи інструменти монетарної політики, такі як корекція процентних ставок, центральний банк стримує інфляцію та підтримує стабільність національної валюти. Запровадження резервних вимог до банків укріплює фінансову стійкість, а підтримка банків, які зазнають труднощів унаслідок війни, сприяє стабільності фінансового сектору в цілому.

Ці тенденції формують нові виклики та можливості для фінансової системи України, вимагаючи від уряду та фінансових установ швидкого реагування та адаптації до умов воєнного часу.

У воєнний час транспарентність і антикорупційні заходи у фінансовому управлінні та системі закупівель набувають особливої ваги. Зростання державних видатків на оборону та соціальний захист супроводжується збільшенням обсягу фінансових операцій, що може створити умови для корупційних схем. Для запобігання цим явищам уряд має зосередитися на забезпеченні прозорості витрат державних коштів.

Ключовими заходами в цій сфері можуть стати публікація інформації про видатки у відкритому доступі, що дозволить громадськості контролювати, як використовуються бюджетні ресурси; проведення аудиту фінансів та закупок для виявлення та усунення можливих зловживань; а також залучення міжнародних організацій для моніторингу фінансових процесів, що підвищить довіру до системи.

Здійснення цих заходів є критично важливим для ефективного використання ресурсів на оборону та соціальний захист, а також для запобігання незаконному використанню коштів у період воєнного стану.

Крім того, воєнний стан несе численні фінансові та економічні ризики, що вимагає системного підходу до стратегічного управління: «Фінансовий менеджмент має акцентувати увагу на ідентифікації, оцінці та управлінні ризиками. Це передбачає активний аналіз потенційних загроз для фінансової стабільності та розробку планів дій для їх усунення». [15]

Зокрема, до основних заходів стратегічного управління ризиками можуть належати:

Диверсифікація джерел фінансування для зменшення залежності від окремих фінансових потоків.

Збереження резервів, які можуть використовуватись у випадку фінансових криз.

Укладання страхових угод для захисту від непередбачених витрат.

Імплементація стратегій фінансового захисту, що дозволяють швидко реагувати на негативні сценарії.

Отже, стратегічне управління ризиками стає критично важливим для забезпечення фінансової стійкості та запобігання серйозним фінансовим проблемам у період воєнного стану. Цей підхід дозволяє країні ефективніше реагувати на виклики, що виникають в умовах невизначеності та нестабільності, забезпечуючи більш впевнену та стійку економічну ситуацію.

3.2. Проблеми і виклики управління публічними фінансами в сучасних умовах

В умовах воєнного стану Україна впровадила низку законодавчих ініціатив та нормативних актів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності та оперативне реагування на кризові ситуації. Ці заходи включають зміни в бюджетній політиці, антикризові програми, а також регулювання фінансових

потоків з метою адаптації до нових викликів і потреб, що виникають у країні. Основними акцентами є:

Розподіл фінансів на військові та оборонні потреби: Законодавство передбачає, що більшість державних фінансів повинні бути спрямовані на військові, оборонні та безпекові потреби. Однак, як ви зазначили, існує проблема з реальним виконанням цього принципу. Виділення коштів на менш важливі сфери, такі як ремонти доріг або закупівля меблів для державних установ, викликає питання щодо дотримання законодавчих норм і ефективного використання бюджетних ресурсів.

Залучення фінансової підтримки: Закон дозволяє Україні залучати фінансові ресурси через випуск військових облігацій, акцій та інших цінних паперів. Це може стати важливим джерелом фінансування для підтримки оборонних потреб. Також передбачено можливість залучення добровільних пожертв від громадян, що може сприяти мобілізації ресурсів на підтримку армії та соціальних програм.

Економне ставлення до державних фінансів: У законодавстві підкреслюється важливість економного ставлення до бюджетних коштів під час війни, з акцентом на видатки на найнеобхідніші речі, такі як забезпечення армії та національної безпеки. Це свідчить про усвідомлення урядом важливості ефективного використання фінансів у критичних умовах.

Однак основним викликом для ефективної реалізації цих законів є корупційні схеми. Існуючі проблеми з корупцією заважають втіленню принципів прозорості та ефективного управління бюджетними коштами. Це підкреслює необхідність впровадження ефективних реформ у сфері антикорупційної політики.

Боротьба з корупцією повинна стати одним із пріоритетів розвитку України, зокрема в умовах війни. Основні напрями антикорупційної політики можуть включати: посилення контролю за бюджетними витратами: Це може включати механізми моніторингу та аудиту витрат, щоб упередити зловживання та неефективність.

Забезпечення прозорості в державних закупівлях: впровадження відкритих платформ для публікації інформації про державні витрати та контракти може зменшити корупційні ризики.

Залучення громадськості та міжнародних організацій: співпраця з громадськими організаціями та міжнародними партнерами може посилити контроль за фінансами та забезпечити додатковий рівень перевірки.

Реформа антикорупційних інституцій: підвищення ефективності та незалежності антикорупційних органів, щоб вони могли ефективно виконувати свої функції.

У результаті, лише комплексний підхід до вирішення цих питань зможе забезпечити належне функціонування держави та ефективне використання фінансових ресурсів, навіть в умовах воєнного стану.

Управління міжнародними фінансами в умовах воєнного стану суттєво відрізняється від традиційних практик і має свої специфічні особливості. Після початку військових дій Україна акцентує увагу на залученні міжнародної фінансової допомоги, оскільки внутрішні фінансові ресурси поступово виснажуються. Тривалість конфлікту веде до поступового виснаження ресурсів з обох сторін, проте варто зазначити, що людський і капітальний потенціал України, порівняно з Росією, залишається значно меншим, що ускладнює ситуацію.

Згідно з положеннями Закону України про особливості використання фінансів в умовах особливого стану, основна частина бюджету повинна бути спрямована на забезпечення обороноздатності держави. Таким чином, міжнародні фінансові ресурси, які надаються країнами-партнерами, в основному орієнтовані на підтримку військових потреб.

На жаль, навіть наявної допомоги недостатньо для завершення конфлікту та початку відновлення економіки України. Найважливішим завданням бюджетної політики в умовах воєнного стану є максимальне наповнення бюджетів за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел. Для цього необхідно

економити на не критично важливих сферах і активно розвивати міжнародне фінансове партнерство.

Цікаво зазначити, що під час воєнного стану країна має право не виконувати зобов'язання за зовнішніми боргами. Однак, якщо Україна буде частково виконувати ці зобов'язання, це може підвищити довіру іноземних інвесторів і запобігти дефолту. Таким чином, збереження зовнішньої платоспроможності є надзвичайно важливим завданням навіть у контексті військових дій.

Демографічна криза суттєво позначається на здатності України забезпечити нормальне фінансування внутрішнього боргу. Нестача робочої сили, зниження довоєнної продуктивності праці та обмежена соціальна підтримка населення сприяють зростанню інфляції та активізації міграційних процесів.

В умовах воєнного стану основним викликом стає підтримання відносної стабільності та привабливості економіки. Це передбачає залучення максимальних фінансових ресурсів до бюджету, ефективну співпрацю з міжнародними організаціями та партнерами, збереження позитивної кредитної історії, а також економію в тих сферах, де це можливо, з подальшими інвестиціями у відновлення після завершення війни. Від виконання цих завдань залежить подальший розвиток країни.

Управління фінансами в таких складних умовах вимагає наявності досвідчених і кваліфікованих фахівців, а також міжнародних переговорників. Важливо розуміти специфіку угод щодо фінансової підтримки з боку іноземних інвесторів і міжнародних фінансових організацій, мати навички в проведенні бюрократичних процесів, аналізувати і швидко реагувати на зміни, а також дотримуватися законодавства та адекватно сприймати ситуацію, незважаючи на стресові умови. Крім того, необхідно забезпечувати соціальну підтримку населення.

Після майже двох років кровопролитної війни з Росією український бізнес продемонстрував високу адаптивність до змін. Навіть під час постійних обстрілів енергетичної інфраструктури та екстрених відключень електроенергії,

підприємства змогли адаптувати свою роботу, закупивши бензинові генератори, акумулятори, потужні повербанки тощо. Хоча обсяги виробництва зменшилися, економіка не досягла критичного рівня падіння і змогла витримати тиск.

Економіка України пристосувалася до умов війни, частина внутрішньо переміщених осіб повернулася і розпочала роботу на благо країни, незважаючи на небезпеку. Всі зусилля та фінанси були спрямовані на підтримку Збройних сил України.

Не так давно Україна уклала «Моніторингову програму із залученням Ради директорів» з Міжнародним валютним фондом. Сторони домовилися, що фінансування в 2023 році не буде здійснюватися за рахунок центрального банку, оскільки це може загрожувати макроекономічній стабільності і викликати додаткові ризики. Моніторингова програма може слугувати ефективним інструментом для залучення фінансування з боку іноземних партнерів та інвестицій. Тож Україна планує підтримувати співпрацю з МВФ та Світовим банком.

Уряд України зобов'язаний розробити стратегію відновлення економіки після завершення війни. Важливо залучати іноземних консультантів та враховувати досвід інших країн, що пройшли через подібні ситуації. Цей план має включати потреби населення, відновлення виробництва та інфраструктури, а також можливості для залучення іноземних інвестицій. Можна розробити кілька стратегій, але їх слід ефективно інтегрувати та залучати фінансування для реалізації.

Не варто покладатися виключно на міжнародну підтримку, оскільки в багатьох куточках світу спалахують збройні конфлікти, що призводить до розмиття уваги міжнародної спільноти на Україні. Це, в свою чергу, зменшує обсяги міжнародної фінансової допомоги, яка стає недостатньою для проведення успішного контрнаступу та відновлення інфраструктури і економіки.

Український уряд повинен працювати над більш ефективним внутрішнім розподілом фінансів, продовжувати боротьбу з корупцією, навіть під час війни,

і організовувати громадські слухання щодо перерозподілу місцевих бюджетів на підтримку Збройних сил України.

Отже, Україна, як і кожна країна світу, має свої особливості в управлінні міжнародними фінансами. Оскільки країна все ще відносно молода, міжнародні фінансові відносини не досягли достатньо високого рівня. Головними джерелами міжнародних фінансів для України є офіційні світові фінансові організації, такі як Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародний валютний фонд і Світовий банк, тоді як приватні міжнародні інвестиції все ще перебувають на стадії розвитку. Для покращення кредитної привабливості країна прагне сплачувати зовнішні борги, лібералізувати ринок та відкривати нові можливості для іноземних інвесторів.

Важливо зазначити, що управління міжнародними фінансами України відбувається в умовах війни, що залежить від ситуації на фронті та надзвичайних умов. Український уряд діє відповідно до Закону про управління фінансами в особливий період, намагаючись зменшити витрати в не критичних сферах та збільшити видатки на оборонний сектор, залучаючи міжнародну підтримку саме в цих напрямках. Це є важливим з огляду на реагування Заходу на триваючу війну, що має глобальні наслідки.

Значна фінансова зовнішня залежність України та її боргові зобов'язання потребують початку виплат, щоб уникнути дефолту. Міжнародна ситуація, економічні кризи та будь-які зміни на ринку безпосередньо впливають на українську економіку. Тож після завершення війни Україні слід зосередитися на зменшенні фінансової залежності від інших країн, що є складним завданням, оскільки знаходження додаткових внутрішніх фінансових ресурсів завжди є викликом, особливо в умовах війни.

Події на фронті також тісно пов'язані з міжнародною фінансовою допомогою Україні. Тому українському уряду важливо розвивати партнерські міжнародні фінансові відносини, а також зміцнювати оборонне та військове виробництво всередині країни. На жаль, з середини 2023 року міжнародної

допомоги стає все менше, і, ймовірно, Україні доведеться боротися самотійно з ворогом.

Ще одним фактором, який заважає наданню фінансової допомоги Україні, є високий рівень корупції в уряді. Приватні інвестори виявляють недовіру та не бажають інвестувати в країну, де близько 50% допомоги розкрадається. Це створює додаткові виклики для управління міжнародними фінансами. Україні слід провести низку ліберальних реформ у сферах податкової, банківської та законодавчої систем. Корупція негативно впливає на всі аспекти життя українців, тому чим швидше уряд здатний її подолати, тим більше шансів у країни стати сильною та економічно незалежною державою та інтегруватися в коло розвинених економік світу. Це вимагатиме часу та зусиль з боку як уряду, так і населення України, яке має можливість протистояти повсякденній корупції, що призводить до збільшення державних хабарів. Це питання має регулюватися законодавчо з чіткими правилами та серйозними покараннями для хабарників і корумпованих олігархів.

Перерозподіл фінансів на потреби Збройних сил України має стати безумовним пріоритетом, що підкріплюється як законом, так і логічним аналізом політично-фінансової ситуації в країні.

Висновки до розділу 3

Введення воєнного стану завжди спричиняє істотні зміни в різних аспектах життя країни та суспільства, викликаючи глибокі трансформації. Досвід інших країн, що пережили воєнні конфлікти, свідчить про те, що основними викликами є руйнування усталених механізмів державного управління, різкі зміни в економічній структурі, втрата значної частини бюджетних надходжень, загострення соціальних і демографічних проблем, збільшення бідності, інфляція та зменшення інвестиційної активності.

Оцінка впливу воєнного стану на фінансову стійкість України показала істотні зміни у фінансовому управлінні та використанні фінансових ресурсів.

Зростання витрат на оборону та соціальний захист в умовах обмеженого бюджету призвело до збільшення бюджетного дефіциту та необхідності пошуку додаткових джерел фінансування. Військова агресія викликала проблеми, пов'язані зі зменшенням податкових надходжень, зростанням державного боргу та поглибленням економічних труднощів.

Війна в Україні суттєво вплинула на тенденції трансформації фінансової системи та менеджменту, зокрема на зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування, обмеження в банківській діяльності та посилення ролі центрального банку. Отже, воєнний стан в Україні має значний вплив на фінансову стійкість країни і потребує системних змін у фінансовому менеджменті та управлінні ризиками. Подолання виявлених проблем і врахування трансформаційних тенденцій можуть сприяти підтримці фінансової стабільності України в умовах воєнного стану.

Подальші дослідження у сфері трансформації фінансів і менеджменту в умовах воєнного стану можуть поглибити розуміння впливу військових конфліктів на фінансову стійкість і управлінські практики в країнах. Потенційні напрями досліджень можуть включати детальніший аналіз стратегій управління військовими фінансами, вивчення кращих практик для забезпечення фінансової стійкості під час воєнних конфліктів, а також оцінку впливу міжнародних донорських програм і допомоги. Крім того, важливо досліджувати способи оптимізації управління фінансами та ресурсами в умовах військової агресії для забезпечення стабільності.

ВИСНОВКИ

Стан публічних фінансів та тенденції їх розвитку мають є вирішальними для економічного та соціального прогресу держави. Ефективність системи публічних фінансів безпосередньо впливає на виконання функцій держави та забезпечення суспільних благ. В Україні актуальним залишається питання формування збалансованої системи публічних фінансів та ефективного управління бюджетними коштами. Ці питання є основою для постійного реформування, оптимізації та модернізації системи публічних фінансів.

Однак сучасна система публічних фінансів стикається з численними проблемами в процесі функціонування. Економічна криза, занепад виробничої сфери, нестабільність національної валюти внаслідок неефективного використання бюджетних коштів, постійне боргове навантаження на державний бюджет, політична нестабільність, а також вплив пандемії COVID-19 і війни негативно позначаються на функціонуванні та розвитку публічних фінансів.

У даній роботі розглядаються такі питання: підходи до тлумачення термінів; функції та структура публічних фінансів України; аналіз динаміки та структури видаткової та доходної частин Державного бюджету України як основної складової публічних фінансів.

Визначення ключових проблем у сфері управління публічними фінансами є важливим для удосконалення цієї діяльності. Однією з основних проблем є відсутність єдиного інституційного простору та нормативно-правового забезпечення, що ускладнює координацію між різними державними органами та забезпечення належного виконання фінансових політик.

Крім того, існує неможливість оцінки ефективності використання публічних фінансів з боку громадськості та органів контролю і аудиту, що ускладнює контроль за їх використанням і знижує довіру громадян до державних установ. Надмірна корупція в цій сфері також створює серйозні перешкоди для ефективного використання державних коштів, негативно впливаючи на соціально-економічний розвиток країни.

Слабкий рівень інформаційної та програмно-технічної безпеки органів управління підвищує ризики для фінансової інформації та можливість зловживань. Дисбаланс у системі державних фінансів, що викликає значні бюджетні дефіцити та зростання державного боргу, створює додаткові фінансові ризики для країни і звужує можливості для інвестицій у розвиток.

Відсутність адекватного макроекономічного прогнозування та середньострокового бюджетного планування ускладнює підготовку і реалізацію бюджетів, що може призводити до неефективного використання фінансових ресурсів. Також важливою є недостатня ефективність бюджетної системи публічних організацій, що може призвести до нестачі фінансування для ключових напрямків розвитку і соціальних програм.

Вирішення цих проблем вимагатиме комплексного підходу, включаючи удосконалення законодавства, підвищення рівня прозорості та підзвітності, а також впровадження сучасних технологій в управлінні публічними фінансами.

Аналіз зазначених проблем підкреслює необхідність розробки комплексу ефективних заходів для вдосконалення управління публічними фінансами та бюджетування публічних установ. Цей комплекс має включати: створення законодавчих актів із врахуванням міжнародних стандартів, що стане основою для законодавства у сфері публічних фінансів; внесення змін до Конституції України, зокрема створення окремого розділу «Публічні фінанси».

Для забезпечення ефективного управління публічними фінансами в Україні важливо зосередитися на кількох ключових аспектах:

1. Прозорість і відкритість — необхідно забезпечити доступ до інформації про бюджетні витрати та фінансові документи держави. Впровадження відкритих і прозорих закупівельних процесів допоможе запобігти корупційним проявам і підвищити довіру до державних установ.

2. Ефективне планування та бюджетування — уряд має впровадити детальне планування витрат і доходів на наступні роки. Бюджетування повинно бути реалістичним і зосередженим на досягненні стратегічних цілей розвитку держави.

3. Управління державними підприємствами — реформи в державних підприємствах і організаціях є необхідними для підвищення їхньої ефективності та зменшення ризиків корупції. Це може включати приватизацію, оптимізацію управлінської структури та підвищення прозорості.

4. Контроль за витратами державного бюджету — уряд має забезпечити ефективний нагляд за бюджетними видатками. Розширення системи аудиту та встановлення відповідальності за невідповідність витрат сприятиме більш ефективному використанню бюджетних коштів.

5. Залучення інвестицій — активна робота над залученням інвестицій у національну економіку сприятиме розвитку інфраструктури, підтримці бізнесу та забезпеченню сталого економічного розвитку. Це включає створення сприятливого інвестиційного клімату, захист прав інвесторів та зменшення адміністративних бар'єрів.

6. Підвищення ефективності оподаткування — необхідно реформувати податкову систему, щоб поліпшити збір податків і вдосконалити механізми стягнення боргів. Важливо також протидіяти ухиленню від сплати податків.

7. Розвиток людських ресурсів — уряд має забезпечити належну підготовку фахівців у галузі управління державними фінансами та залучати талановитих професіоналів до цієї сфери. Це можна досягти шляхом впровадження освітніх програм, стажувань і міжнародного співробітництва.

8. Підвищення інформаційної культури громадян — населення повинно бути поінформоване про процеси управління державними фінансами, зокрема про елементи бюджету, закупівлі, витрати та досягнення в різних галузях. Це сприятиме збільшенню довіри до влади та активній участі громадян у процесах управління.

Узагальнюючи, реалізація цих заходів може значно покращити систему управління публічними фінансами в Україні, підвищити її ефективність та сприяти стабільному розвитку економіки.

Дослідження, проведене в рамках аналізу публічних фінансів України, дійсно вносить важливі уточнення в розуміння цієї складної категорії.

Визначення публічних фінансів як суспільних відносин, що забезпечують фінансування публічних потреб та інтересів, є актуальним, оскільки воно дозволяє краще охопити різноманітні аспекти фінансової діяльності держави та комунальних установ.

З точки зору суспільних відносин – «Публічні фінанси» слід розглядати не тільки в контексті державного бюджету, а й у ширшому аспекті, включаючи позабюджетні цільові фонди, фінанси державних і комунальних підприємств, а також публічних корпорацій.

З точки зору бюджетної системи – основним інструментом управління публічними фінансами залишається бюджетна система, яка повинна бути гнучкою та адаптивною до сучасних викликів.

Розширене трактування структури публічних фінансів відкриває нові можливості для:

1. Уточнення механізму управління: Включення нових елементів у структуру публічних фінансів дозволить розробити більш ефективні інструменти управління та контролю.
2. Стимулювання активності: Необхідно розробити систему стимулів, яка б заохочувала підприємства державної та комунальної форми власності до більш активного залучення у фінансування публічних потреб.
3. Визначення критеріїв: Чітко визначені критерії для кількісних параметрів та фінансових показників підприємств державного сектора економіки сприятимуть оцінці їх ефективності.
4. Інвестиційна привабливість: Україна дійсно має значний потенціал для залучення міжнародних інвестицій завдяки своїм природним ресурсам та людському капіталу. Проте, існуючі проблеми, зокрема війна, політична нестабільність і економічні труднощі, суттєво обмежують її інвестиційну привабливість.

Для підвищення інвестиційної привабливості України необхідно:

1. Провести реформи: Зосередитися на швидкому подоланні існуючих проблем, включаючи забезпечення безпеки та стабільності.

2. Співпраця з міжнародними партнерами: Розвивати партнерство з розвиненими країнами, що може сприяти економічному зростанню.

3. Громадянське суспільство: Залучати населення до активної участі в управлінні публічними фінансами для формування довіри до державних інституцій.

Таким чином, спільні зусилля уряду, населення та міжнародних партнерів можуть сприяти процвітанню України, навіть в умовах воєнного стану. Важливо використовувати накопичений досвід та знання для досягнення спільних цілей розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллаєва А., Харковенко О. Особливості ефективного управління публічними фінансами в Україні. *Економіка та суспільство*, (51). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-1>
2. Бережна А. Ю., Філонич О. М. Значення діджиталізації в забезпеченні прозорості в управлінні публічними фінансами. *Економіка і регіон*, 1(76), 74-85. URL: [https://doi.org/10.26906/EiR.2020.1\(76\).1920](https://doi.org/10.26906/EiR.2020.1(76).1920)
3. Бліщук К. М. Особливості управління публічними фінансами у воєнний період. *Ефективність державного управління*. 2023. № (70/71). С. 62–67. URL: DOI: <https://doi.org/10.36930/507008>
4. Бліщук К. М., Козак І. І. Ефективність управління публічними фінансами в нових економічних умовах. *Ефективність державного управління*. 2020. Вип. 2. С. 201–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2020_2_16
5. Бойко С.В. Публічні фінанси у контексті генези та еволюції понятійно-категоріального апарату фінансової науки. *Економіст*. 2015. № 10. С. 31–35.
6. Борщевський В. В., Василиця О. Б., Матвєєв Є. Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2022 (2(76), 30–35. URL: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.2.5>
7. Верховна Рада України. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. №2118-IX
8. Верховна Рада України. Про внесення змін до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова від 9.04.2022 № 420 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2022-%D0%BF#Text>

9. Верховна Рада України. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022р. № 2118-IX URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t222118?an=1>

10. Видатки Державного бюджету України. Міністерство фінансів України: веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>.

11. Вінокуров Я. Що з державними фінансами та чи вис- тачить Україні грошей. Роз'яснення. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/5/685230/>

12. Гончаренко М. В. Європейські стандарти антикризового управління публічними фінансами. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2. С. 16.

13. Губерська Н. Л., Чуприна, Л. М. Загальнотеоретич- на характеристика публічних фінансів в Україні та актуальні питання їх правового регулювання. *Юридичний бюлетень*, 22. URL: 76-84. <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.22.10>

14. Губерська, Н. Л., Чуприна, Л. М. Загальнотеоретична характеристика публічних фінансів в Україні та актуальні питання їх правового регулювання. *Юридичний бюлетень*, 2022. 76-84. URL: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.22.10>

15. Державний бюджет України. Міністерство фінансів України: веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.

16. Длугопольський О.В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в епоху глобальних трансформацій : монографія. Тернопіль : Економічна думка. 2011. 632 с.

17. Добрянський, О. І. Трансформація публічних фінансів щодо реалізації антикризової моделі інтегрованого управління економічною безпекою країни в умовах загострення негативних зовнішніх екстерналій. *Ефективна*

економіка. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.19>

18. Доходи Державного бюджету України. Міністерство фінансів України: веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>.

19. Дяченко С.А. Публічні, державні та місцеві фінанси: співвідношення понять. *Держава та регіони*. 2018. № 4(64). С. 59–52 URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/13.pdf

20. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, сягає \$151,2 млрд — оцінка станом на 1 вересня 2023 року URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-syagaye-151-2-mlrd-otsinka-standom-na-1-veresnya-2023-roku/>

21. Захаркіна Л. С., Чухно Р. Ю., Веремієнко Є. В. Транспарентність публічних фінансів як фактор забезпечення фінансової безпеки держави. *Вісник СумДУ. Серія "Економічна"*, 4, 122-130. URL: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2021.4-15>

22. Звіт Рахункової палати за 2020 рік. Рахункова палата: веб-сайт. URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=1083>.

23. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*, С.75–89. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001020711>

24. Кабінет міністрів України. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: Постанова Кабінет Міністрів України №252 від 11.03.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-formu-vannya-ta-vikonannya-miscevih-byudzhetiv-u-period-voyennogo- stanu-252>

25. Кабінет міністрів України. Уряд схвалив зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-zmini-do-poryadku-vikonannya-povnovazhen-derzhavno-yu-kaznachejskoyu-sluzhboyu-v-osoblivomu-rezhimi-v>

umovah- voyennogo-stanu

26. Кадала В. В. Ключові аспекти державних (публічних) фінансів у сучасному суспільстві. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/300.pdf>
27. Канєва Т., Галабурда, А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Економічні науки*, 144(4). URL: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)07](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)07)
28. Карлін М.І. Місцеві платежі в системі публічних фінансів України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 28. 163 с.
29. Клімова С. Оптимізація інформаційно-правового забезпечення управління публічними фінансами. *Адміністративне право і процес* URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.32.149516>
30. Корецька С. О. Аналіз категоріального апарату публічних фінансів. Інвестиції: практика та досвід. 2011. №19. С. 25—27.
31. Коробцова, Д. В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*, (2), 141–146. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.27>
32. Котельбан, С. В. Особливості застосування методів регулювання інноваційного розвитку економіки України в умовах військового часу. *Ефективна економіка*, (12). URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.24>
33. Куценко Т. Ф. Публічні фінанси в Україні: зміст та структура з урахуванням сучасних тенденцій розвитку. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С.62–66.
34. Кучер Г. В. Бюджетний дефіцит в системі фінансово-кредитного розвитку економіки. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 335–340.
35. Литвиненко П., Литвиненко, Н. Стратегії менеджменту цифрових трансформацій підприємств в умовах глобальної невизначеності. *Цифрова економіка та економічна безпека*, (7(07)), 80–85.
36. Луніна І.О., Бондарук Т.Г. Публічні фінанси та міжбюджетні

відносини : навчальний посібник. Київ : ДП «Інформаційно - аналітичне агентство», 2019. 304 с.

37. Маргасова В., Ружицький І., Ткаленко Н., Шестаковська Т., Михайловська О. Актуальні питання управління публічними фінансами в Україні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 5(40), С. 135–144.

38. Мінфін презентує головні результати та досягнення 2023 року URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_prezentuie_golovni_rezultati_ta_dosiagnennia_-2023_roku-4399

39. Молдован О. О. Модернізація системи публічних фінансів та запровадження нової моделі управління. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2. С. 35–42.

40. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ : монографія. Київ: НІСД, 2011. 380 с.

41. Національний банк України. *Нова Стратегія розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nova-strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-protistoyannya-viklikam-viyni-u-finansovomu-sektori-ta-pidtrimannya-vidnovlennya-ekonomiki-ukrayini>

42. Нестор О. Ю. Особливості Плану Маршалла в контексті його економічного аспекту і переваг та недоліків реалізації. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 79–97

43. Нечай А.А. Проблеми правового регулювання публічних фінансів та публічних видатків: монографія. Київ, 2005. 264 с.

44. Неізнана О. В., Григорук А. А., Литвин Л. М. Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*,(39). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-62>

45. Опарін В. М. Домінанти теорії публічних фінансів у науковій школі КНЕУ. *Ринок цінних паперів України*. 2016. № 5–6. С.3–12

46. Опарін В.М., Федосов В.М., Юхименко П.І. Публічні фінанси:

генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 110–128.

47. Орел А., Дяченко В. 2023. Особливості фінансової системи в економічних процесах країни. *Управління змінами та інновації*, 25–32. URL: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2023-6-5>

48. Орлюк О.П. Фінансове право: академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 808 с.

49. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/budget-policy>

50. Пирожкова Ю.В. Публічні фінанси: пошук оптимальної моделі правового регулювання в умовах подолання пандемії COVID-19. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 1. С. 166–172.

51. Пришва Н. Ю. Публічні доходи: поняття та особливості правового регулювання : монографія. Київ : КНТ, 2008. 200 с.

52. Прутська О. О. Зміст та структура публічних фінансів: теоретичний аспект. *Приазовський економічний вісник*. 2021. № 3 (26). С. 131—135.

53. Радіонов, Ю. Д. Державні фінанси в забезпеченні стабільності фінансової системи країни. *Економіка України*. 2022. 9. 77–98. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.077>

54. Репко М., Самойлюк М., Томіліна М. Управління державним боргом України під час війни і післявоєнний період. Аналітичний звіт. 2023 URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/upravlinnya-derzhavnim-borgom-ukra%D1%97ni-pid-chas-vijni-ta-pislyavo%D1%94nnij-period.pdf>

55. Стеценко Б., Буряченко А., Захожай К., Прісняк С. Боргова безпека України: ключові імперативи воєнного стану. *Modeling the Development of the Economic Systems*, (1), 194–199. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-27>

56. Стігліц Дж. Економіка державного сектору / пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. Київ: Основи, 1998. 854 с.

57. Тропіна В.Б. До питання про публічні фінанси. *Фінанси України*.

2009. № 12. С. 28–34.

58. Україна домовилась про покриття дефіциту бюджету на 2023 рік. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/235783.html

59. Федірко Н.В., Сіренко Я.С. Глобальні та національні виклики трансформації публічних фінансів в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 83–91.

60. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435

61. Фролов С., Григораш О., Орлов В., Фатхі, Ш. Аналіз функціонування публічних фінансів як головної ланки фінансової системи України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 4(24), 121-134.

62. Хомутенко А.В. Прагматика та семантика термінів фінансової науки «суспільні фінанси», «публічні фінанси» та «державні фінанси». *Фінанси України*. 2017. № 1. С. 111–126.

63. Хомутенко, В. А. Інформаційне забезпечення управління державними фінансами України. *Вісник КНУТД*, 6(129), 56-72.

64. Чернишова О., Чорновол А., Мирончук В. Функціонування фінансового сектору України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (38). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-49>

65. Чорновол, А. О., Неміш, Ю. В., Білявська, О. Б. Інституціональне забезпечення державних фінансів. *Інноваційна економіка*, 5-6. URL: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2021.5-6.1>

66. Шайнога, А. Е. Публічні фінанси як складова фінансової системи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна* серія "Економічна", 101, 148-155. URL: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-101-15>

67. Шарапов В. С. Забезпечення стабільності підприємницької діяльності як умова забезпечення фінансової безпеки в умовах воєнного стану.

Філософія економіки та управління, (14(91), 196–207. URL: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-22>

68. Швайко М.Л. Розвиток публічних фінансів України у сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.87>.

69. Шубалий О. Трансформація принципів поведінкової та управлінської економіки в умовах війни, євроінтеграції та адаптації до змін клімату. *Економічний форум*, 1(3), 40–47. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-3-5>

70. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Features of EU and Ukraine debt policy. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. 16 (4), pp. 254–261.

71. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023. № 12(1), pp. 1–11.

72. Fritz, V., Hedger, E., & Lopes, A. (2011). Strengthening Public Financial Management in Post-Conflict Countries, Washington DC: World Bank. URL:

http://siteresources.worldbank.org/INTPREMNET/Resources/EP_54.pdf

73. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. *Global Economy and Development*. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/wgi.pdf>

74. Khmelkov A. Volume of public finances as a subject of control. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4, N 31. P. 311–318. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190921>.

75. Zimerman H., Henke K. *Wassenschaft*. Munchen-Vahlen, 1981. 319 s.1